

Lektira kao pomoć u traženju smisla (na primjeru djela "Watapu" Jože Horvata)

Basar, Martina

Master's thesis / Diplomski rad

2019

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Teacher Education / Sveučilište u Zagrebu, Učiteljski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:147:502900>

Rights / Prava: [Attribution-NonCommercial 4.0 International/Imenovanje-Nekomercijalno 4.0 međunarodna](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-02-14**

Repository / Repozitorij:

[University of Zagreb Faculty of Teacher Education - Digital repository](#)

**SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
UČITELJSKI FAKULTET
ODSJEK ZA UČITELJSKE STUDIJE**

**MARTINA BASAR
DIPLOMSKI RAD**

**LEKTIRA KAO POMOĆ U
TRAŽENJU SMISLA
(NA PRIMJERU DJELA „WAITAPU“
JOŽE HORVATA)**

Zagreb, srpanj 2019.

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
UČITELJSKI FAKULTET
ODSJEK ZA UČITELJSKE STUDIJE
(Zagreb)

DIPLOMSKI RAD

Ime i prezime pristupnika: Martina Basar

TEMA DIPLOMSKOG RADA: Lektira kao pomoć u traženju smisla (na primjeru djela „Waitapu“ Jože Horvata)

MENTOR: doc. dr. sc. Vladimira Velički

Zagreb, srpanj 2019.

SADRŽAJ

SAŽETAK	1
SUMMARY	2
UVOD	3
1. Smisao u odgoju i obrazovanju.....	3
1.1. Značenje smisla.....	4
1.2. Razlike u shvaćanju smisla kod djece i odraslih	6
1.3. Utjecaj odgoja na traganje za smislom	7
1.4. Kriza identiteta u modernom društvu.....	9
1.5. Ciljevi logoterapije u odgoju i obrazovanju.....	10
2. Lektirno djelo u razrednoj nastavi	13
2.1. Lektira kao poticaj za razvoj kritičkog mišljenja	15
2.2. Organizacija sata obrade lektirnog djela	17
2.3. Ciljevi sata obrade lektirnog djela	20
3. „Waitapu“ (primjer lektire koja se bavi traženjem smisla).....	21
3.1. Stvaralaštvo Jože Horvata (ukratko).....	22
3.2. Sustav vrijednosti u fantastičnom svijetu.....	24
3.3. Demoralizirano društvo i odnos prema djeci	25
3.4. Borba protiv nepravde.....	26
4. Logoterapijski pristup lektirnom djelu „Waitapu“.....	28
4.1. Dječja perspektiva svijeta odraslih	30
4.2. Značenje pravila i sankcije kršenja	31
4.3. Značenje dječakove pustolovine	32
4.4. Dijete kao sustvaratelj vlastite sudbine	33
5. Korištenje lektirnih djela za poticanje samoodgoja	34
5.1. Motivacija za čitanje lektirnih djela.....	36
5.2. Poučavanje djece za stvaranje vlastitog smisla.....	37
5.3. Učitelj kao pomoćnik u duhovnom odrastanju djeteta.....	38
ZAKLJUČAK	40
LITERATURA	42
IZJAVA O SAMOSTALNOJ IZRADI RADA	46

Lektira kao pomoć u traženju smisla (na primjeru djela „Waitapu“ Jože Horvata)

SAŽETAK

U ovome radu govorit će se o logoterapiji Viktora Emanuela Frankla te njezinim mogućim implementacijama u okviru odgojno-obrazovnoga procesa. Logoterapija se naziva još i „trećom bečkom psihoterapijskom školom“. Ona je psihoterapijski pravac nastao u 20. stoljeću, a njena dva osnovna temelja su smisao prema kojem čovjek djeluje te tako otkriva svoju snagu i mogućnosti i duhovna dimenzija koja je specifična za čovjeka te presudna za njegovu egzistenciju jer po njoj on nadilazi svoje nagone i mijenja svijet oko sebe djelujući odgovorno i po savjesti. Zadatak učitelja jest zajedno s učenicima otkrivati vrijednosti i pomoći im u njihovom ostvarivanju. Osobni sustav vrijednosti jako je važan za logoterapiju jer nedostatak istog rezultira osjećajem praznine. Potreba za smislom je najvažnija čovjekova potreba i dio je njegove duhovne dimenzije koja ga razlikuje od svih drugih živih bića. Upravo zbog svoje duhovne dimenzije i slobode koju mu ona omogućava, čovjek je dužan djelovati odgovorno i prema svojoj savjesti. Kada govorimo o primjenama postavki logoterapije u okviru formalnog obrazovanja, važno je pred učenike staviti i književna djela koja će se voditi idejom traganja za smislom i potaknuti ih na razgovor o vrijednostima. Zadatak učitelja je prilagoditi popis lektirnih djela kako bi problemi kojih se dotiču bili bliski iskustvima učenika. Djeca sve manje čitaju pa je škola ona koja ih mora motivirati da razvijaju ljubav prema čitanju dajući im na čitanje djela koja su prilagođena dobi učenika i vremenu u kojem žive. Lektirna djela trebaju učenike potaknuti na čitanje u njihovo slobodno vrijeme kako bi razvijali svoju ljubav prema čitanju. Važno je iz lektirnih djela učenicima izdvojiti već poznate probleme o kojima će oni moći razgovarati na satu obrade. Djelo koje se bavi traganjem za smislom i prelaženjem barijera jest „Waitapu“, autora Jože Horvata. Analizom ideja kojima se bavi djelo, objasnit ću zašto sam upravo odabralo ovo djelo i zašto smatram da je važno u poučavanju djece za otkrivanje vlastitog smisla.

Ključne riječi: lektira, logoterapija, smisao, odgovornost

Mandatory reading as assistance in finding meaning (on the example of *Waitapu* by Joža Horvat)

SUMMARY

In this work, I will say something about Victor Frankl's logotherapy and its possible implementation in the process of formal education. Logotherapy, also called the *Third Viennese School of Psychotherapy*, is an approach to psychotherapy established in the twentieth century. Its two basic premises are the meaning that defines one's actions, and the spiritual dimension that is specific for the human species and its existence, for the spiritual dimension is the reason why people overcome all their other needs and urges and change the world around them by acting responsibly. The important task of the teacher is to discover values together with his/her pupils, and to help their pupils apply them in their everyday lives. Personal system of values is very important for logotherapy because the lack of it causes the feeling of emotional emptiness. The need for meaning is the most important man's need and it is a part of one's spiritual dimension that differentiates human species from all the other living beings. Because of the presence of spirituality and freedom that spirituality enables, people have the duty to act responsibly and due to their conscience. Regarding the application of the basic premises of Frankl's logotherapy in formal education, it is important that students have an opportunity to read those literary works that deal with the idea of finding meaning and to encourage students to talk about values. Teachers must adjust the list of mandatory reading so that the problems that the books deal with will be somehow familiar to the pupils. School has the task to motivate pupils to develop their affinity for reading by giving them books that are appropriate for the pupils' age and the time they live in. The main goal of mandatory reading is to encourage students to read in their leisure time, so they could develop their reading abilities and the love for reading itself. It is important to emphasize the problems that can be found in the books and to talk about them in class. Horvat's *Waitapu* is a book that talks about finding meaning and crossing the barriers. By analysing the ideas that can be found in the book, I will explain why exactly I have chosen this book and why I consider it is important for teaching pupils about finding their own meaning.

Key words: mandatory reading, logotherapy, responsibility, meaning

UVOD

Živimo u modernom svijetu koji nas svakog dana opterećuje novim informacijama, novim promjenama te ne ostavlja puno slobodnog vremena kako bi se bavili samima sobom i onime što nas čini sretnima. Ljudi nastoje ispuniti svaku „rupu“ u rasporedu kako ne bi imali vremena baviti se ključnim problemima jer takve stvari ih najčešće mogu samo ražalostiti. U trenutku kad smo sami sa sobom shvaćamo koliko toga na sebi trebamo mijenjati i koliko je „koraka“ potrebno prijeći da bi došli do stanja istinske sreće. Ovakav stav danas prevladava kod većine učenika. Zbog velike raširenosti depresije te nedostatka osobnog životnog zadovoljstva, Rijavec (2015) predlaže poučavanje sreće u školama. Ukoliko želimo da naši učenici budu samostalni mislioci moramo im osigurati pozitivno ozračje u kojem će se osjećati vrijedno i poštovano. Moramo ih pripremiti za otkrivanje vlastite sreće u životu koji je pred njima i osvijestiti im da svatko od njih „ima svoje specifično mjesto u svijetu i da je u njemu odgovoran, na svoj jedinstven i neponovljiv način“ (Štengl, 2005, str. 31).

Ovaj rad dotiče se Franklove logoterapije koja je primjenjiva u svakodnevnim nastavnim situacijama, a osobito u satima obrade lektirnih djela koja se bave problemima granica i sputavanjima osobnog puta ka sreći kao što je to roman „Waitapu“, autora Jože Horvata. U prvom dijelu rada govorit će se o značajnosti smisla u odgoju i obrazovanju te ciljevima logoterapije, tj. kako je ona primjenjiva u odgoju i obrazovanju, te objasniti ulogu lektire i njezin utjecaj na osobni razvoj pojedinca. U središnjem dijelu predstaviti ću književno djelo „Waitapu“ te ukratko nešto reći o njegovom autoru, ali i objasniti kako na postavkama logoterapije možemo tumačiti djelo koje se dotiče mnogih važnih pitanja vezanih uz duhovno sazrijevanje učenika. U završnom dijelu teksta objasniti ću kako koristiti lektirno djelo kao poticaj za samoodgoj te kako kao učitelji možemo doprinijeti duhovnom razvoju učenika te im pomoći u njihovom traganju za smislom.

1. Smisao u odgoju i obrazovanju

Svaki pojedinac nastoji ostvariti vrijednosti djelujući u svijetu u kojem živi, a do njih dolazi upravo kroz proces odgoja i obrazovanja. Silov navodi da „u razmatranju smisla odgoja možemo krenuti od potreba čovjeka/pojedinca, ali ne smijemo zanemariti društvo“ (Silov, 2007, str. 81). Odgojno-obrazovni procesi posjeduju veoma važnu društvenu funkciju; oni formiraju pojedinca za buduće djelovanje u

zajednici. Odgojem usvajamo određene vrijednosti koje se najčešće nadovezuju na dijelove tradicije u kojoj pojedinac odrasta, Nažalost, gubitkom tradicije, gube se i određene vrijednosti koje se njeguju dugi niz godina, ali koje iščezavaju jer nisu u doticaju s vremenom i zato propadaju. Suvremeni čovjek oslobođen je od svih tradicija i slobodan je za ostvarivanje svoga smisla na način za koji on smatra da je podoban i udovoljava uvjetima njegove osobne jedinstvenosti. Ipak, čini se da je smisao ono što današnjem čovjeku najviše nedostaje. Suvremeni čovjek više za svoj neuspjeh u otkrivanju smisla ne može kriviti niti društvo, niti tradiciju, jer o njima više ne ovisi – slobodan je i odgovoran za sve svoje akcije koje nikom drugom osim sebi ne može pripisati. Sve što radi, čovjek radi zbog sebe i radi budućeg sebe, kako bi se izdignuo iznad onog što može i onog što već jest. Prema Šešiću (1977) smisao je pojava koja je promjenjiva i ovisi o osobnom razvoju pojedinca. Pojedinac djeluje sa smislom kada dolazeći do određenog cilja poštujući vrijednosti koje su dio njegove duhovne dimenzije. U determinističkom shvaćanju svijeta čovjek ne sudjeluje u stvaranju istine, već je ta istina unaprijed određena, a na čovjeku je samo kakav će stav zauzeti prema istoj.

Individualistički pristup istini dijeli se na tri faze. Polazi se od evokacije – to je faza u kojoj si pojedinac na različite načine pokušava obrazložiti što se točno dogodilo što ga postupno dovodi do druge faze. Druga faza ili faza razumijevanja značenje jest ona kojoj se osoba izjašnjava što misli o određenom događaju te daje značenje istom. Treća faza – faza refleksije je ona u kojoj pojedinac događaj uklapa u svoja već stečena iskustva i nova znanja uklapa u ona postojeća. Za pojedinca je važno proći kroz ove tri faze kako bi razvijao svoje kritičko mišljenje i usmjerio se na dubinsku obradu informacija koju prima izvana (Temple i sur., 1997). Situacija koja se analizira treba biti izazov kako bi se iz nje mogle izvući sve moguće spoznaje korisne za buduće djelovanje osobe. Dajući takve primjere, učitelj učenike potiče na razmišljanje i samootkrivanje te ih izlaže različitim doživljajima i mišljenjima drugih sudionika što uvelike pridonosi osobnom razvoju učenika te ih na taj način priprema za profesionalni život.

1.1. Značenje smisla

Riječ „smisao“ dolazi od grčke riječi „logos“. Suvremeni čovjek danas se nalazi u teškoj situaciji pronalaženja tog istog smisla koji je najdublja čovjekova potreba i nezavisna o svim drugim potrebama. Polić razlikuje semantička polja termina

„smisao“ i „značenje“ te navodi da je „smisao ono po čemu je nešto shvatljivo, pojmljivo i razumljivo, dok značenje smisleno pripada znaku kao pojavi kojom je nešto označeno“ (Polić, 2007, str. 4). U svome djelu „Logoterapija i savjest“ (2018) Vidović objašnjava povezanost traganja za smislom s osobnim sustavom vrijednosti pojedinca. Frankl (1987) razlikuje tri kategorije vrijednosti: stvaralačke vrijednosti, iskustvene vrijednosti te vrijednosti stava. Ostvarujući vrijednosti u konkretnim situacijama, čovjek ispunjava smisao i osigurava svoju egzistenciju. Savjest pokreće čovjeka ka smislenom djelovanju – ona je prafenomen koji se ne može dalje analizirati i dio je duhovne dimenzije čovjeka. Savjest i smisao su usko povezani, a karakteristike savjesti su intuitivnost i kreativnost.

Prema Franklu (1987) samo onaj čovjek koji nađe traženi smisao, spreman je patiti i žrtvovati se za taj isti smisao čak i po cijenu vlastita života. Ukoliko smisao ne postoji, čovjek postaje skloniji depresiji te otvara put suicidalnim mislima čak i ako su sve ostale potrebe zadovoljene. Današnji čovjek se više ne zamara pitanjem kako preživjeti, već radi čega. U današnjoj borbi za opstanak, opstaju oni koji su našli smisao ili oni koji vjeruju da on postoji.

Osjećaj nedostajanja smisla u životu pojedinca dovodi do raznih sociogenetskih neuroza koje su prepoznatljive u osjećaju ništavnosti i osjećaju egzistencijalne praznine (Frankl, 1987). Takvi osjećaji vode do suicidalnih misli i do nepoželjnih oblika ponašanja jer pojedinac više nije siguran hoće li taj smisao ikad uspjeti ostvariti i doći do vlastite sreće. Camus se u svome djelu „Mit o Sizifu“ itekako dotakao problema s kojima se suvremeni čovjek nosi, rekavši: „Doista postoji samo jedan filozofski problem: suditi o tome ima li ili nema smisla živjeti“ (Camus, 1998, str. 11). Elementi filozofije prisutni u odgoju i obrazovanju trebali bi učenike poučiti o načinima kojim će učenici doći do cilja poštujući njihovu individualnost i osobne potrebe. Važna uloga učitelja jest da učenicima osvijeste da je put do njihovog cilja puno važniji od cilja samog jer taj isti cilj ima smisla samo ako se do njega dođe putem koji je dio savjesnog i odgovornog djelovanja.

Današnje društvo udovoljava i stvara sve više novih potreba, a potreba za smislom ostaje neispunjena unatoč mnoštvu materijalnih dobara i slobodnom vremenu. Usprkos, ili upravo zahvaljujući tome, čovjek se osjeća sve više beskorisno. Nezaposlenost je također veliki egzistencijalni problem u današnjem društvu. Osjećaj

beskorisnosti dovodi do raznih drugih negativnih osjećaja; čovjek ima potrebu nadilaziti sam sebe i svoje mogućnosti stjecanjem novih znanja i iskustava. Nije mu dovoljna ni društvena sigurnost niti blagostanje, već osjećaj da isti posao radi sa smislom i da je u određenom pogledu nezamjenjiv zbog onoga što radi ili onoga što jest. Razne vrste neuroza koje su rezultat nedostatka smisla u životu osobe dovode do osjećaja potištenosti, agresivnosti te ovisnosti. U sva tri slučaja čovjek osjeća veliku egzistencijalnu prazninu koju nastoji popuniti lažnim osjećajima ugone (Frankl, 1987).

1.2. Razlike u shvaćanju smisla kod djece i odraslih

Dijete ima pravo na „samosocijalizaciju i samoobrazovanje pa tako i na vlastito viđenje i aktivno suoblikovanje svijeta“ (Bašić, 2009, str. 28). Iako je važno da dijete samostalno razvija svoju duhovnu dimenziju, moramo uzeti u obzir kako duhovno odgajanje u školi također nosi značajnu ulogu u djetetovu traganju za smislom. Učitelj je obavezan poučiti učenika o njegovoj odgovornosti što ju je dužan preuzeti za svaku svoju akciju te mu ukazati na odgovornost koju ima prema sebi kako bi ispunio sve svoje potencijale i zadao si ciljeve koje ga vode ka otkrivanju snage njegova duha koji je neslomljiv.

Djeca su dugi niz stoljeća bila viđena kao mali građani koje što prije treba pripremiti na odraslost i zahtjeve društva u kojem žive. U suvremenom odgoju i obrazovanju, naglasak stoji na pripremanju učenika za vlastito djelovanje i otvaranje prema svijetu. Učenikova zadaća jest postati racionalan, aktivan i autonoman građanin koji će se voditi svojim stečenim znanjima i iskustvima te ostvarivati vlastite vrijednosti u praksi. U ovom procesu „postajanja“ autonomnim građanima vrlo je važna uloga odraslih u odnosu na djecu i mlade te njihova odgojna odgovornost. Djeca imaju pravo samostalno odlučivati o važnim pitanjima vlastite egzistencije i otkrivati vlastiti smisao na temelju već stečenih spoznaja. U suvremenom odgoju dijete više nije „pedagoško“ dijete, već „socijalni akter“ koji djeluje u skladu s vlastitim spoznajama o svijetu (Bašić, 2008).

Dijete djeluje po vlastitoj intuiciji, vodeći se svojim iskustvima i ima pravo interpretirati vlastiti svijet. Više nema prihvaćanja „odraslog“ shvaćanja svijeta jer odrasli imaju svoja vlastita iskustva koja su ih dovela do postajanja onog što u trenutku jesu. Dijete mora krenuti djelovati izvan sebe kako bi se otvorilo prema

svijetu kojega je dio i čija jedinstvenost ima itekako važnu ulogu u postojanju istog. U školi će učenici dobiti potrebnu motivaciju i želju za usvajanjem novih spoznaja. Upravo to i jest zadaća učitelja: učeniku omogućiti učenje i pritom ga usmjeravati prema pravim pitanjima, ne prema pravim odgovorima.

Ako želimo utjecati na razvoj djetetova poimanja svijeta, učenicima moramo dati priliku da tumače svijet u kojem žive na svoj vlastiti način, uz, naravno, malu pomoć učitelja. Tako će moći čuti tuđa mišljenja i naučiti poštivati tuđa razmišljanja koja su odraz njihovih sustava vrijednosti. Uloga učitelja nije učenicima „servirati“ gotove odgovore o svijetu ili načine na koji se život ispravno živi, već navoditi učenike na prava pitanja. Cilj filozofije za djecu jest „pobuditi i uvježbati tzv. multidimenzionirano mišljenje koje se sastoji od kritičkog, skrbnog i kreativnog mišljenja“ (Ćurko i Miliša, 2010, str. 68).

Kako bi poticali razvoj dječjeg shvaćanja svijeta, potrebno je probleme spustiti na dječju razinu. Kao i odrasli i djeca tumače svijet koji ih okružuje na temelju vlastitih iskustava, zato je vrlo važno s djecom obrađivati njima poznate i prihvatljive teme. Teme koje će navesti učenike na razvoj mišljenja, rasuđivanje, dokazivanje, traženje uzorka, objašnjenje događaja, promišljanje o strukturi i smislu određenog iskustva. Učitelji trebaju pomoći djeci misliti ispravno i misliti za sebe, ne samo radi društvene koristi, već zato što manje od toga ne zaslužuju (Ćurko, Kragić, 2009).

1.3. Utjecaj odgoja na traganje za smislom

Frankl u svome djelu „Nečujan vapaj za smislom“ (1987) naglašava da čovjek svoj smisao života prolazi u stvaralaštvu, ljubavi i vjeri. U odgoju postoje tri statusa čovjeka, stupnjevi koje čovjek prelazi da bi postao samostalno biće koje svjesno i odgovorno djeluje te živi život ispunjen smislom. Prvi status je status quo – početna biološka, sociološka i psihološka struktura. Status quo jest struktura na koju se ne vrši nikakav utjecaj, struktura bez novih spoznaja koja još nije otvorena prema svijetu. Drugi status je status idealis. Status idealis je biološka, sociološka i psihološka struktura koju čovjek nastoji postići. Čovjek stjecanjem novih spoznaja o svijetu i otvorenosću prema istom teži ka savršenstvu svoga postojanja, ostvarivanjem univerzalnog smisla i životu vrijednom postojanja. Treći status jest status transformandi, a to je status promjene; od statusa quo do status idealis. U ovom statusu se događaju razne promjene koje čovjek primjenjuje ne bi li došao do

idealnog stanja. Sve promjene ne određuju smisao, one su kao i sve u životu set pokušaja i pogrešaka. Čovjek jedino djelovanjem i svojom otvorenošću prema svijetu može otkrivati smisao, i sve dok čovjek djeluje, približava se smislu koji je cilj njegovog životnog lutanja. Svaka promjena koju čovjek učini možda neće biti smisljena, ali će ga postupno dovesti do određenog stanja i dati mu iskustvo potrebno da nastavi put do onoga čemu teži, a to je smisao.

Urbanc i sur. (2007) naglašavaju da do problema u odgoju dolazi kada pojave pokušavamo evaluirati kroz njihove uzroke i posljedice upravo zbog odsustva osobnog sustava vrijednosti. Važna uloga učitelja, koji je samo pomoćnik u odgoju učenika, jest poučiti ih o odgovornom i savjesnom djelovanju. Učenici moraju biti svjesni svoje slobode, ali i odgovornosti koja s njom dolazi — oni imaju punu slobodu samostalno djelovati sve dok preuzimaju odgovornost za sve svoje akcije i analiziraju smisao akcija kojima dolaze do cilja. Vidović u svome članku navodi da „čovjekova sloboda može biti sloboda od i sloboda za“ (Vidović, 2018, str. 197). „Sloboda od“ uključuje slobodu od različitih uvjetovanosti, nasljednih osobina, sloboda od vlastite životne povijesti na koju sami nismo utjecali ili ostale društvene i povijesne odrednice. „Sloboda za“ jest sloboda pojedinca za usmjeravanje prema nekom zadatku; prema željenom cilju koji omogućuje pojedincu duhovno napredovanje. Čovjek je slobodan samo onda kad se usmjeri na nešto što se nalazi izvan njega samoga, ukoliko svijet svodi samo na sebe i svoje postojanje bez djelovanja u svijetu koji ga okružuje, ne može reći za sebe da je slobodan jer je upravo zarobljen unutar sebe samog (Vidović, 2018).

U svome djelu „Pedagogija potlačenih“ (1996) Freire objašnjava da odrasli koji djecu pretvaraju u instrumente koji će vršiti funkcije primjerene društvenim potrebama postaju opresori. Oni negiraju osobnu autonomiju ostalih te nameću svoje svjetonazore. Sve više susrećemo takve „helikopter“ roditelje koji smatraju da o životu svoje djece najbolje znaju i zato umjesto njih najbolje znaju i kako će oni živjeti, ponašati se te kako će i o čemu učiti. Ne daju im prostora za vlastito istraživanje te ugrožavaju njihovu osobnu slobodu. Često se događa da odrasli djeci pristupaju kao inferiornima; misle da ih njihova znanja i iskustva čine podobnima kako bi mlađe uvjerali da su okolnosti nepromjenjive te ih uputili kako djelovati u takvom svijetu.

Svijet nije nepromjenjiv kako bi netko možda htio dokazati. Svijet se konstantno mijenja jer svijet ne ovisi ni o kome — stvari postoje bez našeg utjecaja i svatko

treba težiti svome vlastitom putu ka smislu. Djecu treba poučiti da ih sve njihove spoznaje i sva njihova iskustva čine jedinstvenima; oni su sami odgovorni za svoja djela i imaju potpunu slobodu upravljati svojim spoznajama.

1.4. Kriza identiteta u modernom društvu

Najveći problem društva današnjice jest što se više ne razmišlja o vrijednostima koje propadaju zajedno s tradicijama niti o dobrim svrhama. Mediji postaju instrument koji eksperimentira i upravlja potrebama i idejama mladih (Burić, 2010). Ljudi postaju „zarobljeni“ u svom svijetu primajući mnoštvo informacija koji su im servirane od strane medija te tako imaju sve manje slobodnog vremena za stjecanje iskustava i znanja koji će doprinijeti njihovom osobnom razvoju. Osoba se ne može razvijati ukoliko ne djeluje u svijetu u kojem živi; ukoliko je njezin život podređen zadovoljavanju isključivo njezinih potreba te ne poima sebe kao pojedinca koji je dio jedne velike zajednice te koji je na taj način vezan uz druge ljude. Suvremeni čovjek ostaje bez putokaza; tradicije propadaju, a nedostatak osobnog sustava vrijednosti te nedostatak iskustva vode ga prema neodređenom cilju čiji smisao on nikako ne može dokučiti. Život čovjeka je prepun raznih događaja koji mogu pozitivno i negativno utjecati na njegov duh. U svome radu Radionov (2017) naglašava kako patnja nekada može biti prekretnica za promjene. Patnja predstavlja izazov i iskustvo zla zbog kojeg čovjek trpi nasilje nad temeljnim zakonom prema kojem svako biće teži prema vlastitom savršenstvu. Osjećaj da život uistinu ima smisla je onaj kojem svaki čovjek teži, ali uvijek se taj isti osjećaj dovodi u pitanje u trenutku kad se pojedinac suočava s patnjom. U suočavanju s patnjom nameću se tri pitanja koja se tiču čovjekovog stava koji zauzima prema istoj. Prvo pitanje tiče se čovjekove neranjivosti. Sve dok se čovjek ne susretne s boli, gubitkom ili osjećajem velike tuge, on misli da je u mogućnosti kontrolirati život i sve što on donosi. Međutim, istina je da život postoji i izvan čovjeka; u trenutku patnje čovjek doznaje da nije neranjiv i sukladno tome mora djelovati najbolje kako zna i naći u tome smisao. Drugo pitanje tiče se čovjekovog razumijevanja svijeta kao smislenog i razumljivog. U trenucima teških bolesti ili gubitka drage osobe svijet kreće gubiti smisao. Čovjek ne može dobiti odgovore na mnoga „zašto“ pitanja jer su iznad njegove razine razumijevanja što ga dovodi do trećeg stadija — viđenje sebe u pozitivnom svjetlu. Traženje smisla u svim iskustvima, pa tako i u najvećim patnjama jest nadilaženje samog sebe. Patnja

itekako može imati smisla kada sagledamo sebe i život kao jednu cjelinu, umjesto gledanja života kroz dijelove koji su ugodni i neugodni (Radionov, 2017.)

Iako većina ljudi danas živi u obilju hrane i pitke vode, sve više ih često pati od raznih oblika neuroza. Neuroze dolaze kao akumulirani negativni osjećaji zbog nedostatka smisla. Jung (1916) je neurozu objasnio kao patnju duše koja nije pronašla svoj smisao. Ali ako samoj patnji damo smisao tada ona postaje trpljenje kroz koje ostvarujemo taj isti smisao. Frankl (1987) je najviše govorio o krizama duha koje zahvaćaju velik dio života u osobnom traganju za smislom. Duhovna dimenzija čovjeka ga razlikuje od svih drugih živih bića; čovjek ne djeluje kako bi zadovoljio potrebe i nagone, već djeluje ka životu ispunjenim smislom. Smisao ne proizlazi iz same ljudske egzistencije, već postoji izvan čovjeka, a čovjekov cilj je da ga djelujući otkrije. Nikić (2003) ističe da su izazovi koji se nameću modernome čovjeku situacije koje on treba riješiti te preuzeti odgovornost za sve potrebne akcije. Današnji čovjek traži svrhu, cilj i smisao vlastite egzistencije koju ne želi svesti na puko preživljavanje, već svoj život želi učiniti vrijednim življenja. Novčana dobit nije jedina stavka zbog koje je posao jako važan – pojedinac radeći ostvaruje sebe kroz svoje profesionalne mogućnosti te daje sebe svijetu. Čovjek ima slobodu birati svoj stav prema događajima te uvijek uzimati najbolje od svakog; učiti iz ljubavi, učiti iz stvaranja pa čak i iz vlastitih patnji. Prema Puljiću (2005) uporno traženje rasonode je znak vođenja ispraznog života. Jurnjavom za užicima želimo izbjeći slobodno vrijeme kako se ne bismo morali baviti vlastitim mislima i duhovnim zadovoljstvom jer znamo da se iza toga krije još jedna velika praznina. Ukoliko čovjek želi izbjeći osjećaj praznine, mora se brinuti o svom duhovnom zdravlju i biti otvoren prema kušnjama koja mu postavlja život kako bi spoznao svoju vrijednost i koliko je njegovo postojanje važno za svijet u kojem živi.

1.5. Ciljevi logoterapije u odgoju i obrazovanju

Franklova logoterapija temelji se na slobodnoj volji, volji za smislom, smislu života te odgovornosti koju imamo prema otkrivanju tog istog smisla. Kao što je već ranije u radu spomenuto, život pun smisla jedan je od najvažnijih i najtežih zadataka svakoga čovjeka. Dijete je ono koje će životu dati značajan doprinos svojom osobitošću te ga upravo zato od malena treba poučavati o njegovoj jedinstvenosti i motivirati ga za daljnji rad na svojim kvalitetama.

Logoterapija je složenica riječi „logos“ što znači smisao i riječi „therapio“ – liječenje. Logoterapiju možemo objasniti kao liječenje smislom, odnosno liječenje pomoću smisla, dok tradicionalna terapija daje smisao liječenjem (Frankl, 1987). Osnivanju pokreta logoterapije uvelike je pomogla egzistencijalna analiza koja njeguje antropološki pristup pitanju čovjeka i njegovim glavnim elementima. Neki od filozofa koji su se bavili filozofijom egzistencije bili su Heidegger, Kierkegaard te Husserl, a u središtu filozofije nalazi se čovjek, njegova sloboda te put prema njegovom samoostvarenju. Čovjekovoj biti prethodi egzistencija što znači da čovjek svoj život podređuje otkrivanju svoje biti, tj. traženju smisla. Vodeći se tom filozofijom, čovjek je biće koje odlučuje i koje je okrenuto prema svijetu. Frankl (1987) objašnjava da je čovjek bačen u svijet i treba se odrediti prema vlastitom postojanju kroz dijalog s drugima koji su različiti te imaju jednaku potrebu za samoakualizacijom.

Primjena postavki logoterapije u pedagoškom radu s djecom i mladima temelji se na pokretanju razgovora o otkrivanju smisla i vrijednostima koje pojedinac treba ostvariti. Odgoj nipošto ne smije biti fokusiran na slijeđenje indoktriniranih i svjetonazorsko specifičnih ciljeva. Djecu treba odgajati za samoodgoj kako bi sami uspješno rješavali krize na koje će naići kasnije u životu. Pogubljenost i krivi uzori kod mladih čine ih potištenima. Upravo gubitkom tradicije i nekih tradicionalnih vrijednosti, mladi ljudi više nemaju određene smjernice po kojima bi djelovali već su sami prepuštani otkrivanju istih i njihovom ostvarivanju u praksi. Cilj logoterapije u odgoju i obrazovanju jest preventivno djelovati i pomoći mladom čovjeku u njegovom osobnom suočavanju sa svijetom i društvenom stvarnošću.

Frankl (1987) ističe da se čovjek od drugih živih bića razlikuje svojom duhovnom dimenzijom. Međutim, duhovna dimenzija ne predstavlja čovjekov idealni dio jer i duh nekada klone i nije u najboljem stanju. Franklova logoterapija se temelji na procesu duhovnog razvijanja u koji treba uložiti puno truda i rada. Frankl tvrdi da duhovnost postoji u čovjeku kao njegova podsvijest i, za razliku od Freudovog shvaćanja podsvijesti, ona nije rezultat seksualnih frustracija. Duhovnost je nesvjesna; po njoj pojedinac djeluje sasvim intuitivno i ona predstavlja središte čovjekovih odluka. Vidović (2018) naglašava važnost slobode u duhovnoj dimenziji čovjeka. Čovjek je slobodan od različitih uvjetovanosti kao što su nasljedne osobine te određene društvene ili povijesne odrednice na koje pojedinac nije mogao utjecati, ali isto tako čovjek je i slobodan za usmjereno djelovanje prema zadatku, tj. prema

željenom cilju koji omogućuje duhovno napredovanje. Čovjek se može smatrati uistinu slobodnim tek kada je usmjeren na nešto što je izvan njega samog i ukoliko svijet ne svodi samo na sebe i svoje postojanje. „Današnje adolescente, kao nikada prije, obilježava konfuzija identiteta i uloga. Sveopća kriza autoriteta i odgojna nemoć škole i obitelji jedan su od temeljnih problema krize identiteta“ (Miliša i sur, 2015, str. 16). Jedan od ciljeva logoterapije u odgoju i obrazovanju jest djeci osvijestiti da i drugi ljudi imaju potrebe koje moraju zadovoljiti te svoj smisao koji moraju naći; smisao koji nije povezan s njihovim i ne ovisi o njima. Djeca moraju biti samostalna u ostvarenju vlastitih potreba te produhovljena za otkrivanje tuđih. Na taj način dijete nadilazi svoj ego i otkriva kako nije samo u svijetu, već da postoje i drugi ljudi kojima je isto tako potrebna briga i pažnja. Takav način pristupanja svijetu djecu uči empatiji koja je jedna od najvažnijih stavki odgajanja za samoodgoj i prva od stepenica koje vode do života ispunjenim smislom. Frankl (1987) naglašava da čovjek nije isključivo nagonsko biće te da djeluje kako bi odgovorio na pitanja koja mu život postavlja i na taj način ispunio smisao koji mu život nudi. Volja za smislom ne može se svesti na ostale potrebe i prisutna je kod svih ljudskih bića. Čovjek je jedino biće sposobno za sebe-nadilaženje: može doseći puni smisao tek kada se nesebično daje za nešto ili nekoga. Frankl navodi da samoostvarivanje nije namjeran učinak sebe-nadilaženja te ne bi trebao biti jer time postaje štetno za čovjeka. „Ono što vrijedi za samoostvarivanje, vrijedi i za identitet i za sreću. Pravo trčanje za srećom upravo priječi sreću“ (Frankl, 1987. str. 34).

Logoterapeut čovjeku ne može pokazati smisao, ali može ukazati na to da on ipak postoji. Zadaća logoterapeuta u odgoju i obrazovanju jest djecu uvjeriti u njihovu jedinstvenost te im objasniti koliko su potrebni svijetu u kojem žive. Osobni strahovi i tjeskobe nisu važni, već stav koji zauzimaju prema njima. Stjecanjem novih iskustava učenici odgajaju sami sebe i na taj način nastoje životu dati smisao koji im je toliko potreban. Upravo čitanje književnih djela pomaže duhovnom odgoju djeteta jer na taj način oni otkrivaju više o svijetu koji ih okružuje i u kojem su dužni djelovati. Upoznajući se s drugim likovima te estetikom koju književnost nudi, ona uče o onome što ih čeka jednom kada odluče preispitati svoj položaj u svijetu te dokazati sami sebi koliko su mu potrebni. Nažalost, nemaju svi učenici naviku čitati u svoje slobodno vrijeme, a često i ne znaju koje knjige odabrati. Stoga lektirna djela mogu biti dobar primjer kojim ćemo dokazati učenicima koliko je čitanje korisno i što nam ono sve može ponuditi. Samo odabirom djela primjerenih „publici“ s kojom

radimo možemo ostvariti svoje ciljeve: pomoći učenicima uvidjeti da širenjem svojih spoznaja oni postaju duhovno bogatiji te otvoreniji prema svijetu koji im nudi beskrajne mogućnosti.

2. Lektirno djelo u razrednoj nastavi

„U školi upotrebljavamo školsku lektiru koju čine tekstovi koje učenici čitaju prema Nastavnom planu i programu“ (Gabelica, Težak, 2017, str. 12). Prema Gabelici i sur. (2017) lektira u osnovnoj školi ne služi samo kao sredstvo za poticanje čitalačkih vještina, već bi trebala poticati pojedinca na čitanje iz užitka te na čitanje i onih djela koja nisu propisana Nastavnim planom i programom. Tijekom osnovnoškolskog i srednjoškolog obrazovanja lektirni popis treba služiti isključivo kao smjernica koja upućuje učenike na čitanje književnih djela koja će im pomoći u upoznavanju književne umjetnosti te koja će im s obzirom na njihove godine i iskustva olakšati razumijevanje svijeta koji ih okružuje te sebe samih. Rosandić navodi da je dugoročni cilj čitanja lektirnih djela „mladog čitatelja nagnati da ponovno posegne za knjigom“ (Rosandić, 1986, str. 50). Lektira treba služiti tek kao pomoćno sredstvo za postizanje puno važnijeg i plemenitijeg cilja. Samo čitanje lektirnih djela nikako ne bi trebalo predstavljati cilj, već sredstvo kojim ćemo mlade čitatelje navesti na ljubav prema umjetnosti riječi i razumijevanju njezine važnosti u svijetu u kojem živimo. Nažalost, sati lektire često postaju zamorni jer se razumijevanje pročitano lektirnog djela ipak mora nekako evaluirati, a to se u većini slučajeva provodi pisanjem interpretacije književnog djela prema zadanoj šablوني. Gabelica i sur. (2017) ističu da je čitanje lektirnih djela učenicima naporno zbog nepodudarnosti tematike djela i njihovih interesa i potreba te prisile u vezi s čitanjem. Teme djela nisu usklađene s njihovim iskustvima što otežava čitanje djela i njihovo razumijevanje jer odskače od onoga što je učenicima znano te se ne bavi problemima koji su aktualni u svijetu kojeg učenici istražuju i čije bi se moguće rješavanje dobro uklopila u njihova postojeća iskustva. Najčešće evaluiranje pročitano lektirnog djela se odvija po šablони koja se bavi procjenom učenikovog razumijevanja redosljed radnje, likova, mjesta radnje čime se književno djelo pojednostavljuje i čime se umanjuje njegova umjetnička vrijednost. Lektirno djelo nikako ne bi smjelo predstavljati „pedagoško“ djelo iz kojeg će učenik nešto naučiti, već učenik treba zapaziti ono „estetsko“ u njemu što će mu osvijestiti ljepotu koja mu umjetnost riječi nudi te ga potaknuti na

daljnje razmišljanje o problemima koji su stvarni i izvan djela koji čitaju. „Analiza književnog teksta važna je vještina koja djetetu omogućuje svladavanje jezika – i materinskoga jezika i jezika književne umjetnosti“ (Gabelica i Težak, 2017, str.14). Spoznaje do kojih učenici dođu čitanjem lektirnih djela ne jamče nam da će zavoljeti književnost, ali učitelj ima veliku zadaću da učenicima osvijesti koliko je čitanje važna ljudska potreba jer ga upoznaje sa svijetom u kojem se ostvaruje kao osoba sa svim svojim jedinstvenostima. Upravo književna umjetnost učenike može nagnati da se okrenu ka razumijevanju svog osobnog puta te otkrivanju smisla pojava koje ga okružuju. Čitanjem se pojedinac oplemenjuje te dolazi do novih spoznaja, otkriva više o sebi i važnosti vlastitog postojanja, širi granice poznatoga te pronalazi nove načine na koje svoje vrijednosti može ostvariti što krajnje dovodi do osjećaja osobnog zadovoljstva.

Crnković i sur. navode da „dječja književnost nije sluškinja ni pomoćnica pedagogije“ (Crnković i Težak, 2002, str. 8). Zato je važno prilikom izbora lektirnih djela provjeriti da su djela koja će učenici čitati sadržajno, stilski i jezično prihvatljiva dobi djece te da se uklapaju u neka njihova već stečena iskustva. Čak i kada su djela tematski prihvatljiva djeci određene dobi, učitelj se mora pobrinuti da ona i opsegom odgovaraju njihovim sposobnostima. Ukoliko je književno djelo preopširno za mladog čitatelja, učitelj će morati više sati posvetiti čitanju zajedno s učenicima kako bi sam proces učenicima učinio manje napornim te kako ih ne bi demotivirao za daljnje čitanje u okviru njihovog slobodnog vremena.

U knjizi „Kreativni pristup lektiri“ navodi se da „dijete svijet ne promatra kroz nastavne predmete već kao cjelinu i zato je važno da teme književnih djela na neki način koreliraju s učeničkim svakodnevnim životom i preokupacijama“ (Gabelica, Težak, 2017, str 52). Lektirnim djelima dijete pripremamo za svijet književne komunikacije i zato je važno pažljivo odabrati djelo kojim će se učenik baviti. Ponajviše su važna učenikova iskustva u čitanju književnih djela u mlađim razredima osnovne škole jer će prvi doticaji s književnošću naznačiti mogući put razvijanja ljubavi prema čitanju ukoliko su njegova iskustva pozitivna. Pozitivna iskustva učenika će nagnati da se okrene daljnjem istraživanju te razvijanju svojih analitičkih vještina koje su vezane uz čitanje, tj. razvijanje čitateljskih navika. Učenik ima potrebu povezati se s likovima knjige koju čita i uvelike će pomoći ako može sam

sebe prepoznati u knjizi koju čita i povezati događaje iz knjige sa događajima koji se trenutno odvijaju u njegovom životu (Gabelica, Težak, 2017).

U Prijedlogu Nacionalnoga okvirnoga kurikuluma nastavnog predmeta Hrvatski jezik nudi se popis lektirnih djela koji autori Prijedloga smatraju „otvorenim“ jer učitelji imaju mogućnost birati lektirna djela prema svojim kriterijima čime im se nudi i mogućnost izbora književnih djela koja su izvan zadanog popisa. Učenici trebaju imati mogućnost na samostalni izbor književnih djela koja će čitati za lekturu uz vodstvo i pomoć učitelja. Učitelj će se pobrinuti da se njihov izbor ne temelji na preporuci vršnjaka, već na ideji da učenici samostalno razvijaju svoje vlastite književne i estetske kriterije. Prema istraživanjima Plavšića i Ljubešića (2008) velik broj učitelja slaže se s činjenicom da njihovi učenici samostalno ne čitaju knjige koje se ne tiču zadanih lektirnih popisa i mišljenja su da učenici ne bi nje govali razvijanje svojih čitalačkih navika u intimi vlastitog doma ukoliko bi se ukinula obveza čitanja lektirnih djela. Odgovori učenika govore sasvim drugačije; većina učenika smatra da bi čitala više ukoliko im lektira ne bi bila obvezna jer se zadana lektirna djela ne dotiču njihovih osobnih interesa i nisu u skladu s vremenom u kojem učenici žive. Ukoliko učitelj pažljivim odabirom lektirnih djela uspije nagnati svoje učenike da čitaju i u okviru svog slobodnog vremena, znači da je odradio dobar posao. Gradeći dobar temelj te nudeći djela koja su učenicima bliska i koja se bave problemima koje učenici mogu razumjeti, učitelj će omogućiti svojim učenicima osobni duhovni napredak te razviti u njima literarni ukus što je jedan od najvažniji zadataka predmeta Hrvatski jezik.

2.1. Lektira kao poticaj za razvoj kritičkog mišljenja

Kao što je već spomenuto ranije u radu, svako lektirno djelo treba biti pomno odabrano jer treba zadovoljiti učenikove interese na mnogim razinama. „Svako književno djelo valja prije svega uzeti u obzir, mora izazvati neki „odgovor“ čitaoca, odnosno slušaoca kojem je upućeno“ (Solar 1994, str. 28). Lektirno djelo treba lingvistički biti na razini učenikovog razumijevanja i opsegom u okviru učenikovih mogućnosti. Također, djelo se treba doticati problema i događaja s kojima se učenik može povezati kako bi došlo do stanja imerzije. Gledajući svoje probleme kroz nečiji tuđi „literarni“ život, učenici će uvidjeti da se književnost bavi stvarnim problemima koja se dotiču njihovih iskustava. Prema Rosandiću ciljevi sata književnosti su „dostići određenu razinu književnog obrazovanja, razviti kulturu čitanja, stvaralačke

spособnosti učenika, književni ukus, omogućiti bogatiji, sadržajnije i suptilniji duhovni život, izgraditi cjelovit pogled na svijet u kojem duhovne vrijednosti, što ih pruža književnost i umjetnost uopće, zauzimaju istaknuto mjesto“ (Rosandić, 1986, str. 81).

Dakle, važno je pred učenika staviti djelo vrijedno njegovog vremena koji će se baviti njemu poznatim vrijednostima te njihovim oživljavanjem u svijetu u kojem živi i stvara. Prema Halpern (2002) kritičko mišljenje jest uporaba kognitivnih vještina i strategija koja povećavaju mogućnost izlaznog mišljenja. Kritičko mišljenje opisuje razmišljanje koje se svjesno i promišljeno uključuje u rješavanje različitih problema s kojima pojedinac dolazi u doticaj. Dok je kreativno mišljenje orijentirano na stvaranje nečeg novog, kritičko mišljenje bavi se već znanim sadržajem i evaluiranjem onog što već postoji, tj. provjerava ispravnost onoga što već postoji (Beyer, 1987). Zato je važno učenicima ponuditi književna djela koja se bave problemima koja su već dio učenikovih iskustava; učenici će imati priliku biti vanjski promatrači i vrednovat će valjanost postojećih pravila svijeta u kojem sami žive i djeluju. Uvidjet će da neke pojave nisu tako lako objašnjive i da moraju raditi na razumijevanju istih kako bi bolje živjeli u svijetu u koji su bačeni da postoje. Čitanjem takvih djela učenici će doći do raznih spoznaja, svatko svojim putem njegujući svoju jedinstvenost, i otkriti da svijet nije u potpunosti ispravan, ali da se itekako u njemu isplati živjeti životom ispunjenim smislom. Solar navodi da „književna djela mogu biti izborom novih spoznaja, ideja i poruka jer književnost obuhvaća bogatstvo iskustava pojedinaca, naroda i čovječanstva“ (Solar, 1994, str. 65). Cilj književnosti nije podučavati, već se interpretacija književnog djela treba ostvarivati na „emocionalno intuitivnom te logičko intelektualnom planu“ (Gabelica, Težak, 2017, str. 135). Emocionalno intuitivni plan temelji se na učenikovoju uživiljenosti u književno djelo prilikom čitanja što ga navodi za prirodnom potrebom za spoznajom. Logični intelektualni dio se bavi analiziranjem događaja i pojava te razlaganjem djela na manje razumljivije dijelove. Također, važno je učenicima ponuditi žanrovski raznovrsna književna djela; poučiti ih posebnostima svakog žanra s kojima će se susretati kako bi učenike naučili pristupati lektirnim djelima po karakteristikama njihovih žanrova jer oni učenicima daju uvid u strukturu umjetničkog djela. Tako će učenici lakše razumjeti slijed radnji kojima se umjetnik vodio prilikom stvaranja djela i znat će kako ta ista djela, s obzirom na žanr, čitati, tj.

na koje dijelove usmjeriti više pažnje (Gabelica, Težak, 2017). Učitelj treba posebnu pažnju posvetiti pronalazaženju adekvatnog djela koje će biti primjereno dobi i stupnju zrelosti djeteta; u djelu će učenik otkriti elemente koji se ističu i koje predstavljaju dobar temelj za buduću raspravu. Učenici će zajedno s učiteljem utvrditi postojanost elemenata o kojima se raspravlja u njihovim svakodnevnim životnim situacijama te će imati mogućnost u sklopu nastave razgovarati o mogućim rješenjima koja bi mogli primijeniti u budućem djelovanju.

2.2. Organizacija sata obrade lektirnog djela

Lektira se po mnogočemu razlikuje od ostalih nastavnih sati jer nameće poseban naglasak na odgojne i funkcionalne ciljeve sata obrade lektirnog djela koja su uvelike važnija od samih obrazovnih ciljeva istog. Važno je cijeli sat obrade lektirnog djela posvetiti što različitim aktivnostima koje će se doticati odgojnih i funkcionalnih ciljeva. Drugi sat obrade lektirnog djela poželjno je posvetiti heurističkom razgovoru i realiziranju obrazovnih ciljeva. Blažević (2007) ističe da je pismo temelj kulture u kojoj živimo pa je zato čitanje vrlo važna vještina na kojoj pojedinac tokom cijelog svog života treba raditi. Čitanje nam omogućava dolaženje do novih spoznaja te nam pomaže otkrivati nova iskustva koja ćemo uklopiti u postojeća i sukladno promjeni djelovati u budućnosti. Uloga lektirnih djela u nastavi hrvatskoga jezika je važna za razvijanje ljubavi prema književnoj umjetnosti, ali je i usko vezana uz usvajanje spoznaja o svijetu o kojem pojedinac čita, a koji se nalazi i izvan knjige.

Čovjek se u stvarnom svijetu suočava sa raznim zadacima pa oni tako moraju biti zastupljeni i u nastavi koja se bavi obradom lektirnih djela. Ti isti zadatci moraju njegovati samostalnu ličnost učenika koja će utjecati na njihovo razmatranje biti pojedinih pojava te na integriranje novih spoznaja u već postojeća iskustva. U svom djelu „Roman u sustavu problemske nastave“ Kajić (1981) objašnjava kako sve usvojene spoznaje čovjeka motiviraju za daljnje traganje i otkrivanje što i je pravi cilj nastave. U trenutku kada učenik dođe do spoznaje ona postaje dio njegovih iskustava što znači da će ta ista spoznaja biti budući temelj na kojem će učenik graditi svoj sud o budućim akcijama. Što više spoznaja učenici steknu to više iskustva imaju; te iste spoznaje postaju dio njihovog znanja, a to je nešto što im nitko u budućnosti neće moći oduzeti. Nisu sve spoznaje jednako vrijedne; njihova važnost određena je njihovom funkcijom – spoznaje su vrjednije ako su više usmjerene na okretanje pojedinca prema svijetu što mu omogućuje formiranje njegove ličnosti. Zadaća

pojedince jest preoblikovati i obogaćivati ono vanjsko, tj. svijet koji ga okružuje, s obzirom na svoju jedinstvenost i spoznaje koje može svijetu ponuditi. Cilj problemske nastave jest da sva stečena znanja pojedinac zna primijeniti u novim situacijama u kojima se pronade te tako mijenjati svijet oko sebe. Intrinzična motivacija u stjecanju znanja je puno važnija od one ekstrinzične – važna je zadaća učitelja učenika motivirati za učenje kako bi znao više te se samim time osjećao korisnije i tako dao svom životu više smisla. Uspješnost svakog nastavnog sata se odražava u potrebama učenika za novim spoznajama čije će vrijednosti potvrditi u svijetu (Kajić, 1981).

Također, Bežen (2007) objašnjava da se faza početnog čitanja i pisanja približava kraju tek u trećem razredu osnovne škole što znači da čitanje djeci mlađoj od devet godina predstavlja izniman napor. Kada učenici lektirna djela moraju čitati uz napor postaju sve manje motivirana za čitanje pa tako ne dolazi do razvijanja ljubavi prema čitanju. Dobro rješenje za taj problem bio bi učiteljevo čitanje naglas kako bi barem na satu obrade lektirnog djela učenici dobili mogućnost uživjeti se u djelo bez pretjeranog napora koji bi trebali uložiti u njegovo razumijevanje. Učitelj je dužan pomagati učenicima u čitanju u početnim fazama njihovog formalnog obrazovanja kako bi olakšao proces razvijanja literarne senzibilnosti te obogatio čitateljsku i književnu kulturu učenika (Bežen, 2007).

Prije sata obrade lektirnog djela važno je učenike motivirati i pripremiti za čitanje. Prije samog sata obrade, učitelj bi s učenicima trebao razgovarati o djelu. Prema Kajić „osobitosti problemske nastave su primjenjivanje logike znanstvenog istraživanja i afirmacija zakonitosti psihologije mišljenja“ (Kajić, 1981, str. 10). Važno je poštovati samostalnost učenika i njegovo osobno razvijanje njegovih stvaralačkih sposobnosti. U problemskoj nastavi važno je izdvojiti problem i odgovoriti na pitanje tko će ga riješiti. Učenici mogu rješavati problem zajedno s učiteljem što zahtijeva primjenu metoda problemske nastave kao što su problemsko izlaganje, heuristički razgovor, istraživačke radove, itd. Međutim, kada učenik sam rješava problem, dajemo mu potpunu slobodu i on uživa najviši stupanj samostalnosti; tada sam definira problem, postavlja hipotezu, odabire put ka rješavanju problema, isti rješava i provjerava dobivene rezultate. Kajić navodi da se kod formuliranja problema „javljaju analogije, usporedbe, odvaja se poznato od nepoznatog te se to u zadnjoj fazi sintetizira pri čemu kontekst odabranog problema

jest nastavni sadržaj, iskustvo učenika ili neka druga problematika“ (Kajić, 1981, str. 14).

Prema Kajić (1981) nakon formuliranja problema, učenici se bave rješavanjem problema gdje pokušavaju utvrditi veze i odnose pomoćnih problema, povezati ih po sličnosti i usporediti ih sa svojim vlastitim iskustvima. U analizi rezultata, učenici imaju mogućnost iznijeti svoje osobno viđenje problema koji uključuje dva određenja: pojedinačno i univerzalno što dovodi do konfliktnih situacija, tj. polemika. Metode uključene u problemsku nastavu su problemsko čitanje, problemsko izlaganje, heuristički razgovor, istraživačka metoda te metoda problemsko stvaralačkih zadataka. Problemsko čitanje je čitanje u sebi koje je fokusirano na problemski pristup nastavnom sadržaju, tj. tekstu u kojem učenik otkriva probleme, odvaja važne od nevažnih elemenata i dovodi ih u odnos s problemom te ih pokušava povezati s izvantekstovnim svijetom i njegovim elementima. Kajić (1981) za problemsko izlaganje predlaže nastavne zadatke kojima je cilj da učenici pomoću već stečenog znanja dolaze do novih spoznaja; naglasak treba biti na poznatom kako bi učenici bili što motiviraniji za stjecanje novih spoznaja. U metodi heurističkog razgovora javljaju se problemska pitanja koja se dotiču teksta i alternativna pitanja koja uključuju dilemu. Učenici preispituju pojave na koje su naišli u djelu i pokušavaju dokučiti njihov smisao u vantekstovnom svijetu. Kajić (1981) naglašava kako problem prisutan u djelu treba biti primjeren dobi učenika i njegovim prijašnjim iskustvima. Ukoliko dani problem učeniku nije poznat, učenik će se osjećati demotivirano za daljnje čitanje te će mu se to činiti kao veliki napor što nikako nije cilj nastavnog sata obrade lektirnog djela.

Struktura nastave obrade lektirnog sata u vidu problemske nastave treba se sastojati od problemske situacije koja je prisutna u tekstu danom učenicima na čitanje, definiranja problema unutar teksta i metoda koje će učenici primijeniti kako bi isti problem riješili, samostalnog rada učenika te analize dobivenih rezultata. Kada govorimo o problemskom pristupu književnom djelu tada se u djelu mogu izdvojiti problemi koji su univerzalni i oni koji su specifični za određeni kontekst, no u svakom slučaju „bitno je istaknuti da je svako (za učenika) neriješeno pitanje u književnom djelu zapravo literarni problem“ (Kajić, 1981, str. 34).

Prilikom organizacije sata lektirnog djela važno je da učitelj osvijesti težinu problema koji se nalazi u lektirnom djelu i koliko nastavnih sati želi utrošiti na njegovo rješavanje. Želimo li da nastavni sat bude uspješan, moramo se kao učitelji pobrinuti dovoljno motivirati učenike na čitanje djela približavajući djelo području njihovog interesa i usmjeravajući ih na načine kako čitati djelo, tj. na što posebno obratiti pažnju. Uloga učitelja jest voditi svoje učenike kroz djelo, ukazujući im na razne načine kojima mogu doći do rješavanja problema poštujući naravno njihovu jedinstvenost i njihov osobni sustav vrijednosti koji je vezan uz odgovorno i smisleno djelovanje. Lektirno djelo nipošto se ne smije baviti pukim učenjem koncepata koji se nalaze u djelu, već treba potaknuti učenika na razmišljanje što je i cilj književne umjetnosti. Svaki problem na kojeg učenik naiđe pri čitanju lektirnog teksta navest će ga na promišljanje o vrijednostima i smislu pojedinih pojava.

2.3. Ciljevi sata obrade lektirnog djela

Dijete je i prije polaska u školu svakodnevno izloženo čitanju putem roditeljskog čitanja slikovnica, bajki i priča kod kuće ili u dječjim vrtićima. Na takav se način dijete upoznaje s knjigama i svrhom čitanja te s vremenom usvaja pravila pod kojima se ono odvija. Čudina Obradović (2004) ističe da razumijevanje procesa čitanja još u predškolskoj dobi i doticaj djeteta s raznim oblicima teksta čine važan preduvjet za buduće ovladavanje vještinom čitanja. „Vještina čitanja razvija se čitanjem, baš kao i druge vještine: želimo li pobijediti i poboljšati svoju vještinu plivanja, plivat ćemo češće, želimo li biti brzi i vješti pri vožnji biciklom, vozit ćemo bicikl češće“ (Pavličević Franić, 2005, str. 97). Dakle, što je dijete više izloženo čitanju, to će više njegova vještina čitanja napredovati i to će ono postajati uspješniji čitač. Važno je dijete okružiti njemu zanimljivim sadržajima za čitanje kako bi ono bilo motivirano na otkrivanje svijeta koji se u knjigama krije te kako bi postalo svjesnije svijeta koji ga okružuje. Sam pojam lektire podrazumijeva književna djela kojima se učenici bave samostalno kod kuće. Rosandić (1986) naglašava da lektira posjeduje važan odgojni aspekt: pomaže učenicima u osposobljavanju za razvijanje samostalnosti u služenju knjigama čija je svrha samoobrazovanje i samoodgoj učenika. Pomoću ključnih dokumenata odgojno-obrazovnog sustava Republike Hrvatske – Nacionalnoga okvirnoga kurikulumu i Hrvatskog nacionalnog obrazovnog standarda, učitelj može odrediti ciljeve sata obrade lektirnog djela te

odrediti samu funkciju lektire u okviru formalnog odgoja i obrazovanja (Lulić i Cvikić, 2014).

Jedan on najvažnijih aspekata lektire jest njegovati učenikovu znatiželju i razvijati njegovu ljubav prema otkrivanju estetskih vrijednosti koje mu književna umjetnost može ponuditi. Jedan od ciljeva čitanja lektire jest poučiti učenike o sagledavanju lektirnog teksta kao cjelovitog i jedinstvenog umjetničkog djela koji se isto tako bavi konceptima koji se mogu pronaći i u drugim tekstovima te se može povezati s već stečenim znanima i spoznajama o svijetu u kojem pojedinac djeluje. „U književnim djelima sadržano je iskustvo pojedinca, naroda i čovječanstva, pa tako i analiza književnog djela mora biti i analiza tog iskustva, doprinos razumijevanja života i svijeta“ (Gabelica, Težak, 2017, str. 150). Književno djelo nije dovoljno svesti na njegovu temu; zadaća je učitelja pred učenike postaviti ideje kojima se književno djelo bavi. Ideje prisutne u djelu čine koncepte, a spoznajom što raznovrsnijih koncepata pojedinac stječe nova iskustva koje će u konačnici povezati s onim prijašnjima.

3. „Waitapu“ (primjer lektire koja se bavi traženjem smisla)

U svome djelu „Hrvatsko školstvo u okružju politike“ (2005) Rosandić govori o mnogobrojnim pokušajima provođenja kurikularnih reformi i uplitanju politike, tj. političara, u sastavljanje lektirnih popisa unatoč njihovoj nedovoljnoj kompetentnosti za obavljanje tog posla jer nisu u doticaju s odgojno-obrazovnim procesima te nisu upoznati s recepcijskim mogućnostima učenika određene dobi niti s njihovim interesima. Rosandić (2005) predlaže otvoreni sustav gdje će učitelji biti oni koji osmišljavaju popis lektirnih djela za koje smatraju da je primjeren njihovim učenicima i iz kojih će učenici sami odabrati (naravno uz učiteljevu pomoć) djelo koje se dotiče njihovih iskustava ali i otvara put ka nekim novim spoznajama. Na taj način učitelji mogu biti sigurni da će zaobići djela koja se čitaju isključivo radi političkih interesa onih koji su trenutno na vlasti te će tako pomoći u odgoju djece slobodne od „kalupa“ u koji ih se želi staviti. Ako zaista uvažavamo poznatu Mandelinu izjavu da je „obrazovanje najmoćnije oružje koje se može upotrijebiti da promijenimo svijet“, onda moramo ozbiljno shvatiti svako uplitanje politike u sfere odgoja i obrazovanja. Cilj škole jest odgojiti pojedinca koji će samostalno učiti i biti

sustvaratelj svijeta koji će biti bolje mjesto za život te koje će njegovati sve tri dimenzije čovjeka. Zadatak škole nije dati gotove odgovore na esencijalna pitanja za svačiji razvoj, već poučiti učenike da taj odgovor sami potraže te da odaberu put koji je najbolji za njih. „Waitapu“ nije još jedno djelo o suživotu s nametnutim društvenim normama, već se bavi njihovim propitivanjem.

„Waitapu“ je roman koji se bavi važnim pitanjima svakog mladog pojedinca, a to su pitanja smisla: smisao pravila, smisao propitivanja istih, smisao slobode i svega što ona nudi. Horvat je u romanu pred čitatelja stavio fantastični svijet koji se, osim u nadnaravnim elementima, ne razlikuje toliko od ovog našeg svijeta. To je svijet koji je prepun tabua i pravila koja se ne smiju propitivati; svijet kojim upravljaju bogovi koji su grješni koliko i ljudi čije sudbine oni određuju. Vračevi su na vrhu hijerarhije i oni tumače božanske naume i stvaraju pravila koja ljudi trebaju poštovati. Do dječaka Itea, glavnog aktera ove priče, nitko nije ni razmišljao o kršenju pravila i smislu postojanja istih. Važna odlika ovog dječaka je njegova radoznalost o svijetu što se krije iza planine Waitapu. Unatoč uvjerenjima vrača, vračevih podanika i ostatka zajednice, Iteo ne odustaje od svog cilja. Njegov cilj je iskoristiti sve mogućnosti koje mu njegova sloboda daje i otkriti svijet koji postoji izvan njegove svakodnevice. Čak i po cijenu života, Iteo želi oživjeti svoju svrhu, želi se uvjeriti da postoji više od svijeta o kojem su mu pričali svih ovih godina.

3.1. Stvaralaštvo Jože Horvata (ukratko)

Joža Horvat rođen je 1915. godine u Kotoribi u Međimurju. Bio je romanopisac, autor drama, publicist i poznati moreplovac koji je sa svojom obitelji oplovio svijet na svojoj jedrilici. Njegov prvi roman „Sedmi be“ izdan je 1939. godine. Knjiga „Sedmi be“ napisana je u obliku dnevnika zagrebačkog učenika trećeg razreda srednje škole i djelo postaje rana najava proze u trapericama. Po završetku Drugoga svjetskoga rata, Horvat je s Krležom i Kalebom uređivao književni časopis „Republika“. U tom poslijeratnom periodu napisao je i scenarij za film „Ciguli miguli“ koji je komunistička vlast zabranila jer se bavio ismijavanjem tadašnjeg stanja u državi te je Horvat tada bio proglašen neprijateljem države. Isti film je prvi put javno prikazan u Zagrebu trideset i sedam godina nakon njegova nastanka što govori o moći komunističke vlasti koja ga je udaljila od njegova javna djelovanja na području umjetnosti za koju se smatralo da mora biti društveno podobna, tj. ići na ruku političkog sustava države u kojoj djeluje. Upravo taj događaj potaknuo je

Horvata da se okrene moru i time je započelo i najplodnije razdoblje njegovog književnog stvaralaštva. Šezdesetih godina prošlog stoljeća Horvat je svojim brodom „Besa“ oplovio cijeli svijet nakon čega je objavio brodski dnevnik „Besa“ (1973) koji je govorio o njegovim morskim avanturama i u kojem je pobliže opisao krajeve koje je uspio upoznati u svojoj plovidbi oko svijeta. Horvatov život su obilježile dvije velike tragedije – smrt dvojice njegovih sinova: Miće i Marka. Ovako veliki gubitak Horvata je nagnao da se povuče u osamu i krene pisati roman „Operacija Stonoga“ (1982). U svom romanu „Waitapu“ (1984), Horvat je u mitsku priču uspio uklopiti sva svoja stečena iskustva iz vremena provedenog na moru te iskustvo traganja za srećom i želje za otkrivanjem nepoznatih krajeva. Iako je roman „Waitapu“ Horvat napisao u sedamdesetoj godini svoga života, ono je postalo jednim od klasika suvremene hrvatske književnosti te je tako nagrađeno književnim nagradama „Grigor Vitez“ i „Ivana Brlić Mažuranić“. Upravo je to djelo Horvat posvetio svome preminulom sinu Marku kojem je uputio epigraf na početku knjige, a koji glasi: „Nije premalo živio onaj koji je za postojanja dodirivao vječnost“ (Waitapu, 2003, str. 5) .

Autor ovog romana bio je umjetnik čiji je život bio obilježen velikom patnjom iz koje se uspio izdignuti stvarajući ovako važna djela za razvoj ljudskoga duha. Sva njegova iskustva i stečene spoznaje o svijetu zasigurno nisu mogli ispuniti prazninu koja je nastala gubitkom njegova dva sina, ali on je u toj patnji ipak pronašao svoj smisao i stvorio djela koja su danas važna mnogim ljudima koji su došli u doticaj s njegovim stvaralaštvom. Roman „Waitapu“ jedno je od takvih djela koji mijenja čovjekov stav prema svijetu u kojem živi te ga motivira da djeluje u njemu i prelazi granice poznatoga kako bi pronašao sebe i ispunio svoj život smislom. Glavni junak ovog djela je jedan veoma hrabar dječak koji se borio s pravilima što mu ga je društvo nametalo i koji, iako ih je htio razumjeti, nije htio ostaviti svoj život u rukama onih koji misle da sreća ne postoji izvan njima poznatoga svijeta. I u svome djelu „Molitva prije plovidbe“ (1995) Horvat se obraća moru koje je kroz svoja putovanja upoznao i otkrio mnoge njegove posebnosti; upoznao je njegove otoke, dubine i mnoga bića koja ga nastanjuju, ali je znao da ni tu nije kraj njegovim spoznajama.

„Poznate su nam ptice koje te nadlijeću, od veličanstvenog albatrosa do sićušne burnice. Razvrstali smo u rodove i vrste ribe, životinje i biljke koje te nastanjuju. Otkrili smo

kemijski sastav svake tvoje kapi. Pa unatoč svemu, znademo li sve ili ništa o tebi? Što još kriješ? Dobrotu? Zloću?“ (Horvat, 1995, str. 14).

Horvat je bio svjestan da ga, unatoč svemu poznatome, more, baš kao i svijet, još uvijek može iznenaditi jer sve postoji i izvan naših saznanja o postojanju istog te nikad ne možemo tvrditi da znamo sve, što je i ljepota življenja – živjeti svaki dan ispunjen smislom znajući da nas u svakom trenu nešto može iznenaditi.

3.2. Sustav vrijednosti u fantastičnom svijetu

Horvat je fantastični svijet koji se prostirao nasuprot planine Waitapu učinio jako sličnim našem svijetu u kojem također vrijede određena pravila koja se moraju poštovati kako bi se osigurali mir i stabilnost. Pitanje koje se nameće kroz čitavo djelo je vežu li ta pravila uz sebe ikakve vrijednosti ili postoje samo zato da bi se određenom dijelu ljudi omogućio veliki izvor moći koju će koristiti kako bi manipulirali onima koji je nemaju. Društvo u ovom fantastičnom svijetu se bori s velikom krizom vrijednosti jer žive u strahu da će se nešto loše dogoditi ako svoj život stvarno počnu i „živjeti“. Strah od gnjeva bogova koji bi se mogao obrušiti na njih i čitavo njihovo selo ukoliko dovedu u pitanje granice koje omeđuju njihov svijet od svijeta koji je nepoznat i pripada bogovima. Uz iznimke kao što su čudesna bića i pojave, svijet u kojem živi dječak Iteo veoma se lako može povezati sa propadanjem vrijednosti s kojima se danas susrećemo. Unatoč svim prijašnjim naporima znanstvenika, istraživača i raznih inovatora, ljudi se i dalje boje prelaziti granice upravo zato jer se boje neuspjeha i razočarenja. Pod pritiskom vlastitoga straha i manjka samopouzdanja daju se kontrolirati od strane onih za koje smatraju da više znaju i mogu od njih. Ova priča ne tiče se takvih ljudi, već onih hrabrih i plemenitih koji unatoč svim mogućim opasnostima ostaju vjerni svome cilju jer su uvjereni u njegov smisao.

„Jer što je crta? Ljudi razmišljaju, rade, stvaraju, otkrivaju, napreduju i, u jednom trenutku, kao da su iscrpili svoje snage, kao da su došli do cilja, i tu zastanu. To je njihova crta! Tu crtu vračevi odmah pretvore u zakon. Time crta postaje izvor i putokaz nasilju. Crta određuje, naređuje, propisuje, zabranjuje... ona proglašava što je dopustivo, što je grijeh, što nije, što smiješ, što ne smiješ... Oko nas svuda su crte, svuda su zapreke i zabrani. Da poludiš! Kao obruči, sa svih nas strana stežu zakoni, a život se ne može razvijati, ljudsko društvo ne može napredovati ako se ne brišu crte, ako se ne mijenjaju zakoni! Da ljudi nisu prelazili crtu, gdje bismo mi još bili, moj Iteo!“ (Horvat, 2003, 59. str).

Vračevi tumače crte kao granice koje se ne smiju prelaziti i predstavljaju domet ljudskog djelovanja. Prema tumačenjima vračeva i njihovih podanika svaki čovjek mora djelovati unutar takozvanih „crta“ jer mu je tu jedino moguće djelovati. Sve dok ne prelazi crtu čovjek može živjeti mirnim životom punim osjećaja ugone te ne mora brinuti ni o čemu drugome. Međutim, pojedinim ljudima te iste „crte“ predstavljaju čežnju i njihova radoznalost im ne dopušta da ostanu mirni sve dok su uskraćeni za spoznaju što se iza „crta“ krije. Planina Waitapu predstavlja crtu koje se vračevi i ljudi toliko pribojavaju upravo zato jer se iza te iste crte nalazi svijet o kojem ne znaju ništa. Jednako tako kao što je znanje moć, neznanje je najveća slabost koju si vračevi ne smiju dozvoliti. Kada ljudi postanu svjesni njihovog neznanja o svijetu koji im je nepoznat, oni gube svoju moć, a u svijetu koji se ne bavi njegovanjem vrijednosti moć postaje alat koji te iste vrijednosti želi iskorijeniti. U ovoj priči „Tefoto je vrač, on zna sve, sve može, njemu se mora vjerovati“ (Horvat, 2003, str. 13). Unatoč svojoj dječjoj radoznalosti i urođenoj ljubavi za istinom i dječak Iteo boji se vrača Tefota. On uvjerava Itea da će ga njegova radoznalost koštati života i upropastiti njega i njegovu baku kao što je upropastila i Iteova oca koji se nikada nije vratio sa svojeg putovanja. Upravo dijete održava ravnotežu u ovom svijetu bez vrijednosti jer slijedi svoju ljubav prema istini. Dječak Iteo nastoji doći do istine slijedeći put za koji smatra da je ispravan i koji će mu pomoći odgovoriti na pitanja koja se u njegovoj glavi gomilaju te na koja nitko ne može dati odgovor. Tumačenje svijeta koji se nalazi s one strane planine Waitapu dovodi Itea do mnogih pitanja na koje on sam ne zna odgovoriti, a ni odgovori vrača Tefota nisu takvi da bi mogli utažiti njegovu znatiželju i potvrditi spoznaje do kojih je on sam već došao. Pitanja koja si Iteo postavlja određuju njegov životni put; vrijednosti kao što su istina i pravda koje on nastoji „oživiti“ u svom životu tjeraju ga prema pustolovini koja će zauvijek promijeniti njegov život.

3.3. Demoralizirano društvo i odnos prema djeci

Društvo iz fantastičnog svijeta u kojem živi glavni junak ove priče simbolički opisuje današnje društvo koje zaustavlja pojedinca u individualnom traganju za svrhom. Tako je i ovdje slučaj da dijete postaje predmetom ismijavanja upravo zbog tuđih nedostataka vlastitih putokaza ka življenju života koji je ispunjen smislom. Vrač Tefoto je svim svojim snagama pokušao uvjeriti Itea u nedostatak njegove razboritosti govoreći mu: „Tikururu je stvorio ne samo glupe životinje i glupe ribe,

već je stvorio i glupe ljude! To su oni koji ne shvaćaju da je hapahapa proklet, a ne glup! Tikururu je svakom odredio sudbinu i naš život nije ništa drugo već ispunjenje njegove volje“ (Horvat, 2003, str 69). Na ovaj način Tefoto je htio poniziti Itea te ukazati ostatku naroda na zaludenost crtom koja priliči samo djetetu i nikako nije karakteristika mudroga čovjeka. Prelaženje granica predstavlja tabu u selu gdje živi Iteo, a njegovo propitivanje pravila i zacrtanih barijera postaje predmet ismijavanja vrača i njegovih podanika. Glavni junak ove priče odlučno argumentira svoje pretpostavke o svijetu što se krije iza planine Waitapu te dovodi u pitanju ispravnost tumačenja nepoznatog svijeta koje narodu nameću vračevi. Osim što izruguju svakoga tko posumnja u njihova pravila, vračevi uživaju u plodovima tuđeg rada stavljajući svoje potrebe iznad potreba svih ostalih članova društva u kojem žive. „Tek kad poglavica i vrač odaberu i uzmu svoj dio, ili kad to za poglavicu učini seoski stražar, a za vrača njegov bubnjar, tek tada dječak može i smije prodavati ribu, odnosno, mijenjati je za kokoš, ulje, taro, jaja, uru...“ (Horvat, 2003. str. 15). Iteovo bavljenje ribolovom jest djelatnost koja mu osigurava egzistenciju i zahvaljujući iskustvu vezanim uz more, ribe i ribolov, Iteo gradi potencijalnu sliku svijeta koji se nalazi s druge strane i koji predstavlja cilj njegovih lutanja. Vračevi i njihovi podanici žele udaljiti Itea od njegovog traganja za smislom upravo zbog vlastitog nedostatka sustava osobnih vrijednosti te tako obnašaju funkciju manipulatora koji prema Miliši i sur. (2010) uvjeravaju ljude da je ispravan način ostvarivanja njihove egzistencije zadovoljavanje trenutačnih potreba, dok, s druge strane pravi odgajatelji ističu važnost djelovanja koji će biti u skladu s idealima pojedinca. Društvo koje ne djeluje kako bi zadovoljilo svoje vlastite ideale te ostvarilo vrijednosti po kojima živi osuđeno je na propadanje jer ideali predstavljaju temelj razvoja i ključni su za ostvarenje smisla u životu svakog pojedinog člana društva.

3.4. Borba protiv nepravde

Sustav pravila u fantastičnom svijetu određuje što je pravedno, a što nije. Vračevi i njihovi podanici uvjeravaju žitelje svoga mjesta da je upravo njihovo tumačenje svijeta ispravno i da, ukoliko žele dospjeti u Hawaiiiki, oni njihovo tumačenje moraju prihvatiti i voditi se isključivo njihovim riječima. Primarno je vračevima u interesu da ih što veća masa ljudi slijedi – njihova briga nije probitak naroda kojim upravljaju, već se vode željom za moći. Moć im daje mnoga prava koji ostatak nema – bez ikakvog uloženog napora oni nikada ne oskudijevaju u hrani i piću te ne

moraju razmišljati o osnovnim potrebama jer sve to dobivaju od naroda. Narod koji se vodi strahom je laka meta za manipulacije vračeva i njihovih sljedbenika; dovoljno je samo upozoriti ih na zagrobni život i stvari se mijenjaju u njihovu korist. Sve dok nitko ne propituje pravila koja su nametnuli, poredak ostaje isti; oni ostaju na vrhu i uživaju svu moć koja ide uz njihovu titulu. Na njihovu žalost, jedan dječak želi to promijeniti, ali ne s namjerom da izmijeni poredak, već da ostvari svoje snove. Iteo je tipični primjer djeteta koje se svojom radoznalošću i hrabrošću ističe od ostalih. On je dijete koje želi otkrivati svijet oko sebe i unatoč vračevim uvjerenjima, on želi pronaći sebe u avanturi i krenuti u nepoznato. U Iteovom selu sve što je izvan „crte“ jest nepoznato i vračevim riječima „zabranjeno“. „Crta“ je u ovom djelu prikazana kao tabu – sve što je izvan crte zabranjeno je za svakog pojedinca. Upravo takvo društvo vračeva onemogućava ikakav osobni razvoj i put ka životu ispunjenim smislom. Svako pravilo objašnjeno je navodnom voljom bogova koji su u umetnutim mitovima prikazani jednako grješni kao i ljudi kojima sude. Strah od vječne propasti i lošeg znamenja ljude navodi na postojeći poredak koji nije pravedan i ide u korist samo onima na vrhu. Svoje laži vračevi objašnjavaju drugim lažima i uvjeravaju narod da sve čine za njihovo dobro. Upravo zbog nedovoljne želje za znanjem narod nastavlja slušati one za koje smatraju da znaju više od njih i ništa se ne mijenja. Starac koji ima ulogu vodiča, Parana, upućuje Itea na vračeve namjere i upozorava ga na takve ljude koji svjesno sabotiraju napredak zbog svoje zaljubljenosti moći i svime što ona donosi.

„I poglavica i vračevi žive od crte. Ti loviš ribu na udicu, oni love ljude na svoje udice. Love na crtu! Ljudi su izmislili bogove da im pomognu u nevoljama i nesrećama kad su im ljudske snage nedostatne. Vračevi su izmislili crte, ne da pomognu ljudima, već da ljude drže u zabludama, kako bi poglavice i vračevi mogli ljepše živjeti, zahvaljujući naivnosti, neznanju i praznovjerju seljana“ (Horvat, 2003, str.59).

Zadatak odgoja i obrazovanja jest pripremiti pojedinca na borbu protiv raznih oblika nepravde jer, kao što možemo vidjeti, neznanje i naivnost čine nas podložnima raznim vrstama manipulacije kojima postajemo sredstvo dolaženje do određenog cilja. Frankl (1987) ističe da se čovjek nipošto ne smije svoditi na sredstvo dolaženja do cilja jer se time narušava njegovo dostojanstvo te zanemaruje njegova osobna jedinstvenost koju moramo prepoznati. Stjecanjem što više iskustava, učitelj učenike priprema na svijet u kojem će oni kao pojedinci morati pronaći smisao unatoč stalnoj nepravdi. Traženjem smisla čovjek se bori protiv nepravde te zahvaljujući znanjima i

iskustvima nadilazi takozvane „crte“ koje označavaju kraj poznatoga, ali i početak nečeg novog i vrijednog otkrivanja.

4. Logoterapijski pristup lektirnom djelu „Waitapu“

Danas, kad smo svjesni svoje slobode i dobra koje ona nudi, i dalje smo skloni razmišljanju da je život određen nekom višom silom te da na ništa ne možemo utjecati. Postojeće stanje u društvu ne može se promijeniti preko noći, ali se napredak itekako može postići uz puno napora i hrabrosti svakog pojedinog člana zajednice. Kada odrastemo, postanemo svjesni ozbiljnosti situacije, ali isto tako izgubimo onaj isti entuzijazam koji nas je pokretao svakog dana kad smo bili djeca. Kada postanemo dovoljno zreli vidjeti svo zlo koje postoji na svijetu i na koje sami ne možemo utjecati, preplavi nas osjećaj bespomoćnosti i postanemo oni odrasli mrzovoljni ljudi koji nam kao djeci nimalo nisu bili jasni. Učimo djecu kako se svijet i ljudi u njemu ne mogu mijenjati i da je već determinirano kako će život dalje izgledati. Poštujući pravila koja postoje i koja su osmišljena da bi zadržala red u zajednici, povećavamo izgleda da živimo u stanju održivosti. Zadatak škole nije „proizvoditi“ što više sličnih pojedinaca koji će svršetkom svoga formalnog obrazovanja biti uvjereni u nepromjenjivost postojećeg sustava, već uvjeriti učenike u njihovu posebnost i njihove beskrajne mogućnosti u ovom svijetu. Učitelj može itekako utjecati na spoznaje do kojih će učenik u konačnici doći, ali prije svega učitelj treba poticati učenike da s obzirom na svoju specifičnost istražuju i do spoznaja dođu svojim putem, a ne putem koji im je netko odredio. Djelo „Waitapu“ Jože Horvata dotiče se takve tematike, a to jest put do spoznaje i smisao granica. Pravila koja održavaju naš sustav nemalo su slična onima koja postoje u selu koje se prostire nasuprot planine Waitapu. Ona predstavljaju granice koje moramo prijeći ukoliko želimo doći do spoznaja o svijetu koji nas okružuje i pomoću tih spoznaja taj isti svijet i mijenjati. „Waitapu“ je savršen primjer romana čije čitanje prethodi razgovoru o važnim životnim pitanjima – pitanju smisla, traganja za srećom i ostvarenju snova.

„Priča o Waitapu zapravo je poetska bajka o potrebi da se ruše granice, to je poruka o nevidljivim i vidljivim barijerama, shvatljivim i neshvatljivim zabranama, o nenadomjestivoj ulozi smionih da postavljaju pitanja i onda i kada ne postoje pouzdani odgovori, o erosu traganja kojemu nije pokretač lutanje, nego vjera u pronalaženje“ (Donat, 2003, str. 152).

Ako se u svijetu želi opstati i živjeti životom punim smisla, isti taj svijet potrebno je i tumačiti, a to možemo činiti samo ako smo otvoreni prema njegovu otkrivanju. Pitanja koja postavlja Iteo važna su ljudska pitanja koja se vežu uz traganje za istinom i pravdom. Njegova želja za tumačenjem svijeta u kojem se nalazi ga navodi da taj isti svijet i mijenja. Iteo je uvjeren da iza Waitapu postoji jedan još njemu nepoznati svijet, i da iza onog što je već spoznao postoji još toliko nespoznatog što je vrijedno njegovog traženja i divljenja. Osim Itea koji dolazi iz svijeta smrtnika, doznajemo i o djevojci Hini – kćeri boga Oceana / Parane koja se vodi istim vrijednostima kao i Iteo. I ona traga za osobom koju će voljeti i koja će zajedno s njom otkrivati svijet o kojemu još ništa ne zna. Hina je jako radoznala djevojka, zaljubljena u svijet u kojem živi i željna otkrivanja svih čuda koja se u njemu kriju. Jednako kao i dječak Iteo i Hina se vodi radoznalošću te ljubavlju prema istini i pravdi. Hina traži osobu kojoj poput nje neće nedostajati hrabrosti te je odlučna pod cijenu vlastite slobode potratiti čitav vijek dok nekog takvog i ne nađe.

„Ni Kakai, ni Totamboko, ni Ainu ne prelaze crtu, a ti znaš, oče, da ja ne podnosim međe ni granice i da bez prostora i slobode ne mogu živjeti. Hoću muža koji će sa mnom dijeliti cijeli svijet! Hoću nekoga kome će težnja za daljinama i neotkrivenim ljepotama biti vrjednija od svega. Hoću muža koji će po cijenu života prelaziti zapreke da bi našao svoju ljubav!“ (Horvat, 2003, str. 11).

Kao što je Iteo tražio istinu o svijetu koji se krije iza Waitapu, tako je Hina tražila ljubav koja će nadilaziti sve granice i kojoj će se u potpunosti predati s punim povjerenjem – onu vrstu ljubavi koja će poštivati njezinu jedinstvenost te joj omogućiti da ostvari svoj smisao u svijetu koji je pun beskonačnih mogućnosti. Hinin otac – Ocean, tj. Iteu znan kao Parana, bio je dječakov vodič na putu koji ga je u konačnici i doveo do Hine. Dječaka je na put odvelo njegovo srce i njegova čežnja za spoznajama o svijetu koji još nije otkrio te o kojemu ne zna ništa. Iako su mu u ušima odzvanjale riječi vrača Tefota i iako je bio uplašen da će na tom istom putu možda i umrijeti, dječak je nadišao svoje strahove u želji da spozna svijet u kojem živi te da taj isti svijet promijeni njega. „Zakon strasti jači je od razbora. Naučio ga starac: živi samo onaj koji za nešto živi! Svatko vitla svoju sudbinu, smrt nas ionako prati na svakom koraku, jednom se živi, pa neka je kako to srce želi!“ (Horvat, 2003, str. 124). Smrt je nešto što svakog čeka i svaki tren naš se životni put može završiti, ali važno je da taj put bude pun izazova i traganja. Za razliku od predmeta koju svoju svrhu dobiva prije samog stvaranja, čovjek je „stvoren“ , bačen u egzistenciju, i tu

svrhu mora sam otkriti. Ukoliko je ne otkrije, osjeća se prazno i taj osjećaj praznine ništa ne može ispuniti ukoliko ne djeluje sa smislom i ne nastoji do svakoga cilja doći osluškujući svoje srce.

4.1. Dječja perspektiva svijeta odraslih

Dječja perspektiva svijeta odraslih sačinjena je od velikog broja pitanja – mnogo „zašto“ i „kako“ koji bi ih uputili na objašnjenja zašto odrasli postupaju na određen način i koji su ciljevi njihovog ponašanja. Odrasli vrlo brzo zaborave kako je to biti dijete i ne razumiju koliko je važno odgovoriti na pitanja koja njihovu djecu toliko muče. U svojim akcijama djeca se često vode motivima pravde, a pravde u svijetu odraslih najviše nedostaje. U svijetu odraslih pravda nije važna, važan je novac jer većinskom dijelu društva osigurava egzistenciju, a s novcem dolazi i moć. Djetetu moć nije važna – ono potpuno nevino gleda njemu „neiskvarenu“ sliku svijeta u kojem samo želi pronaći svoju sreću. Dijete pokreće radoznalost, otkrivanje svijeta koji ga okružuje, davanje značenja procesima koji se odvijaju u njemu, neprekidno objašnjavanje svega što se događa i istraživanje onog što već nije istražio. U djelu „Waitapu“ dijete je simbol promjene i upravo svojom željom za djelovanjem mijenja postojeće stanje i kreće prema naprijed. Više od smrti Itea plaši da neće otkriti što se krije s one strane Waitapu i da će ostariti bez dobivenog odgovora na pitanja koja ga muče. Iako vidi da se i odrasli boje crte, dječak smatra da postoji nešto važnije od razbora, a to je slijediti svoje srce. Jedini kojeg Iteo smatra pouzdanim i mudrim jest starac Parana koji je ujedno jedan od stvaratelja svijeta u kojem dječak živi. Parana u dječakovom selu živi pod krinkom nemoćnog starca, a čak i kao starac predstavlja najveću prijetnju vraču i njegovim podanicima. Parana upozorava Itea na sve zamke vračeva i njihove zle namjere te mu svaki dan priča o bogovima i njihovim nesuglasticama, o postanku svijeta te o svim čudima koje se nalaze s druge strane Waitapu. Parana, baš kao učitelj, pokušava učenika (Itea) upozoriti na sve potencijalne opasnosti, ali ne s namjerom da ga uplaši, već da ga pripremi na nastavak njegov puta. Učitelj treba biti svjestan da je svako odgovorno djelovanje njegovih učenika vrlo važno za njihov osobni razvoj. Unatoč tome što odgovorno djeluju, moguće je da će pogriješiti, ali iz tih istih grešaka mogu nešto naučiti kako bi idući put djelovali ispravnije.

4.2. Značenje pravila i sankcije kršenja

Pravila su u Iteovom selu jako važna; ona određuju djelovanje pojedinca u svijetu u kojem se nalazi te mu brane djelovanje prema nepoznatom vanjskom svijetu za koji smatraju da je pun zla i mračnih tajni. Funkciju tumačenja pravila po kojem ljudi u selu žive preuzima vrač i njegovi najvjerniji podanici.

„Seoski vrač Tefoto, na jednom, objašnjavao je svima – slušao je to Iteo odmalena – da je ona crta, Waitapu, nagomilano prokletstvo bogova, njihova srdžba i neugasiv gnjev. Opomena i vječiti zabran smrtnicima, međa do koje se prostire domet ljudskih bića. Preko te crte započinje carstvo podvodna svijeta, carstvo morskih duhova, čudovišta, vila, bogova“ (Horvat, 2003, str.13).

Jedina pravila do kojih vračevi drže su ona koje se tiču crta. Vračevi tumače pravila i crte na način na koji to njima odgovara. Sve dok nitko ne propitkuje pravila, vračevi uživaju najveću razinu moći. Posjeduju znanja koja opravdavaju njihov status, jer nitko nije bio dovoljno hrabar uputiti se na putovanje i spoznati svijet izvan onog u kojem žive, a i oni hrabri koji su otišli u nepoznato, nikada se nisu vratili što je vraču i njegovim sljedbenicima savršeno odgovaralo jer su tako spriječili sve druge koji su imali slične namjere. Raznim primjerima vračevi ljude pokušavaju uvjeriti da se čak i najjednostavniji organizmi pribojavaju crte jer znaju da izvan nje postoji samo prokletstvo. Planina Waitapu, tj. svijet koji se krije s druge strane, također prelazi crtu – crtu koja se ne prelazi jer je stvorena od strane bogova kako bi čuvala ljude od zla i srdžbe bogova. Ne postoji ništa opasnije od prelaska te iste „crte“ jer upravo ona čuva ljude od raznih vrsta prokletstava. Uz Paraninu pomoć Iteo spoznaje da riječi vrača Tefota nisu istinite; Tefotov jedini cilj je udaljiti Itea od njegovog sna – želje da krene na putovanje oceanom i sazna kakav se svijet krije iza planine. Uloga vodiča Parane jest uloga svakog učitelja, a to je da učenike navede na traganje za spoznajama, tj. samostalno otkrivanje i učenje o svijetu koji ga okružuje.

„Sahi se nasmiješi i odgovori sabrano: „Zašto bi išao tako duboko u šumu kad na rubu šume imaš sve što želiš!“ Iteo se pita ako ide dugo šumom neće li naići na posve drugačije životinje, drugačije ljude, drveće, pitanja“ (Horvat, 2003, str. 105).

Kao što je vidljivo iz ulomka, Iteo nije zadovoljan odgovorom vračevog sluga. Iako su mu stvari na rubu šume (stvari koje su mu poznate) dovoljne da zadovolje njegove potrebe, on i dalje traži više. Traži nova znanja o svijetu koji nadilazi njegove

spoznaje i odgovore na pitanja koja može naći samo sam slijedeći pozive svoga srca koje ga zove na pustolovinu.

4.3. Značenje dječakove pustolovine

„Širom otvorenih očiju gledao je netremice u daljinu, očaran slikom, dok mu je srce nemirno treperilo. Niti se pitao, niti bi mogao odgovoriti zašto drhti, čime ga to privlači, čime uzbuđuje ta daleka, nedostižna crta? I što je više naprezao vid, što je duže promatrao tu crtu, u njemu je sve više sazrijevala spoznaja da će jednog dana, makar uz cijenu života, krenuti njoj u susret. Neće se smiriti sve dok izbliza ne vidi Waitapu“ (Horvat, 2003, str. 18).

Dječak Iteo je tip monomana, opsjednut je svojom željom da pođe na put i otkrije što se krije iza planine koju svaki dan zaljubljeno promatra. Kao Gogoljev Akakijević koji je bio opsjednut svojom kabanicom, tako je i Iteo bio opsjednut svojom željom da otkrije svijet o kojemu ništa ne zna i o čijoj mu opasnosti vračevi i odrasli odmalena govore. Po cijenu vlastitoga života Iteo je odlučio poći na put bez obzira na nagovaranja i razboritost koja ga je navodila na odustajanje. Iteo je odlučio slušati svoje srce, jer ne pokušati doći do novih spoznaja o kojima sanjari već dugo bio bi veći teret za njega nego umrijeti na pustolovini koja će to omogućiti. Baš kao Iteo i učenici imaju svoje vlastite snove za koje se nadaju da će se jednog dana ostvariti. Učitelj je osoba koja će učeniku pomoći u razumijevanju stvari koje on želi i osvijestiti mu kako ništa nije nemoguće ako svu svoju volju i napore uložimo u ono što mislimo da vrijedi. Putovanje je najvrjedniji proces svakog pojedinca; na putovanju imamo mogućnost otkriti više o sebi i doći do spoznaja za koje nismo ni znali koliko su važne do samog trenutka otkrivenja. Slijediti svoje snove, slušati svoje srce i krenuti na put, tj. izaći u nepoznato i otkriti sve ljepote koje svijet nudi jest ono čemu bi svaka osoba trebala težiti. Baš kao i Iteova pustolovina, i učenici će na svom putu otkriti da je svijet pun čudesnih stvari i da život postoji izvan onoga što već poznaju. Koliko god težak bio taj isti put, zadaća je učitelja ohrabriti učenike za ono što dolazi i ukazati im na njihove posebnosti i snagu koju imaju i koju će iskoristiti kada za to dođe trenutak. Iako ih na tom putu čekaju razne opasnosti i iskušenja, baš kao i Itea, njihova hrabrost i njihovo znanje pomoći će im da dođu do cilja i nadiđu sami sebe. Upravo nadilaženjem samih sebe, iskušavanjem svojih mogućnosti i prelaskom svojih osobnih barijera, postajemo bolje „ja“ za sebe i za svijet u kojem živimo. Važno je da učenici uvide koliko je važno propitivati granice koje postoje i propitivati njihovo značenje kako bi došli do pravih odgovora i

spoznali istine o svijetu koji ih okružuje. Život svake pojedine osobe je jedna velika pustolovina koju ona može ispuniti iskustvima, stvaranjem ili trpljenjem; upuštanjem u „pustolovinu“, tj. u djelovanje koje je otvoreno prema svijetu. Radeći tako dajemo životu smisao i ispunjavamo svrhu vlastite egzistencije.

4.4. Dijete kao sustvaratelj vlastite sudbine

Kao što je već ranije spomenuto, sloboda je jedan od važnih čimbenika djelovanja pojedinca i zato se u okviru odgoja i obrazovanja o njoj treba puno razgovarati. Dijete je slobodno od stvari na koje nije moglo utjecati, kao što su to obiteljske okolnosti i uvjeti u kojima odrasta, ali ima slobodu za djelovanje koje će stimulirati napredak – slobodu krenuti u onom pravcu za koji misli da je ispravan. Unatoč velikim naporima ostatka društva, junak priče koji je prešao granice znanog došao je do te odluke upravo zahvaljujući svojoj slobodi. Bio je svjestan da ta ista sloboda uključuje i odgovornost koju će preuzeti za vlastita djela i da je moguće da njegov put može završiti po njega jako loše.

„Hoće li smoći snage dignuti jedro i zaletjeti se u grlo nemani? Hoće. Hoće i mora! Prema čudovištu koje je pred njima, ne osjeća nikakvu mržnju. A zašto bi? Svatko ispunjava i troši svoj život. U srcu Iteovom javi se tuga, pojavi se žalost. Poginut će vjerojatno, mlad će izgubiti život. Zapravo, nije mu žao života. Žao mu je što neće stići do cilja, žao mu je što neće vidjeti ono što je toliko želio, za čim je toliko žudio, nikada neće vidjeti ni znati što je s onu stranu Waitapu!“ (Horvat, 2003, str. 142).

Uzevši u obzir sve moguće posljedice, Iteo je ipak odlučio djelovati jer je vjerovao da će ga njegovo srce dovesti do cilja. Kao i Iteo, važno je da i učenici nauče da trebaju vjerovati svome srcu jer će inače uvijek osjećati veliku prazninu ukoliko se nikada ne odvaže djelovati izvan granica poznatoga i sigurnoga. Učenici nisu „pedagoški“ objekti u koje ćemo samo umetati određena znanja i vrijednosti, već ljudi koje moramo poučiti o samoodgoju vlastitoga duha jer „duhovno je nešto što čovjeka izdvaja, nešto što pripada samo i jedino njemu“ (Frankl, 2001, str. 73). S obzirom na sve njihove posebnosti i njihovu jedinstvenost, oni će sami uspjeti pronaći put koji će ih dovesti do cilja, no prije toga morat će puno toga naučiti o svijetu u kojem žive i o odgovornosti koje se veže uz njihovu slobodu. Najvažniji zadatak škole jest da učenike pouči razmišljanju kako bi oni kasnije samostalno djelovali i nadilazili granice za koje nikada nisu mislili da će ih prijeći. Pojedinaac koji se suočava s raznim problemima u životu iste će prebroditi ako osjeća da je život

smislen i da će samim svojim življenjem i djelovanjem taj smisao jednom i otkriti (Frankl, 1987).

5. Korištenje lektirnih djela za poticanje samoodgoja

Frankl (1987) ističe da je svaki čovjek odgovoran za vlastiti život – on upravlja svakom svojom akcijom i ima savjest po kojoj djeluje neovisno o svojim nagonima za razliku od ostalih živih bića. Upravo odgovornim djelovanjem, pojedinac sam sebe odgaja; on odlučuje kako će pristupiti spoznajama, što će od ponuđenoga izabrati, a što izostaviti te svaki svoj izbor podnijeti kao produkt njegovog djelovanja koje može i ne mora biti smisljeno. Upravo zato što je čovjek biće koje ima slobodnu volju i urođenu volju za smislom, on će svako svoje djelovanje nastojati učiniti smislenim i da ga pritom vodi do željenog cilja. Čovjek nije objekt odgoja, već on sam sudjeluje u svom odgoju, tj. sam sebe odgaja tako što aktivno sudjeluje u usvajanju određenih znanja i vještina te odabire ona koja upravo njega oplemenjuju. Odgajanje učenika nije puko „ulijevanje“ znanja u njihove glave, već oni sami odlučuju što će od ponuđenog prihvatiti i usvojiti u svoj sustav vrijednosti. Upravo ponudom književnih djela koja će razvijati njihov senzibilitet prema otkrivanju novog i nepoznatog, djeca će biti svjesnija svoje odgovornosti koje imaju prema svijetu te koliko je važno odgovoriti na esencijalno pitanje „što taj isti svijet očekuje od njih“. Čitanje lektirnih djela nije važno radi samog razvijanja čitateljskih navika, već i radi osvješćivanja da taj isti svijet književnih djela i problemi kojih se dotiču postoje i izvan same književnosti, tj. u svijetu u kojem živimo. Odabirom književnih djela koja se bave problemima koja su učenicima poznata, učitelj može pokrenuti razgovor kojim će učenima osvijestiti kako do tih istih problema dolazi i kako ih se može riješiti. Važno je sve nove spoznaje povezati s učenikovim iskustvima kako bi olakšali proces usvajanja novih znanja. Kako bi učitelj uspješno prenio iskustva, mora učenike zainteresirati za odabrano djelo, a to će najlakše učiniti ako odabere ono djelo koje se bavi aktualnim problemima s kojima se učenik suočava. Učenici podliježu raznim vrstama autoriteta (kod kuće su to roditelji, u školi učitelji) pa je zato važno naučiti ih da sami mogu odlučivati o vlastitom životu, ali da i pritom moraju naučiti kako se odgovorno ponašati. Čitanje djela koja govore o događajima bliskim učenicima kod učenika će pobuditi veći interes za čitanje i olakšati im razumijevanje svih sporednih problema s kojima se likovi suočavaju. Učiteljeva

zadaca nije odgojiti učenika, poučiti ga kako riješiti svaki problem pred kojim se nađe i kako djelovati u pojedinim životnim situacijama, već je njegova zadaca omogućiti mu učenje na što više načina pa tako i kroz čitanje književnih djela. Učitelj također ima ulogu vodiča, tj. učitelj osigurava materijale koji su podobni za učenje te pritom prati učenike u procesu dolaženja do novih spoznaja. Cilj obrazovanja nije oformiti podobne pojedince koji će djelovati sukladno već postojećim društvenim normama, već usmjeriti učenike ka odgajanju samih sebe kako bi postali novi inovatori svijeta u kojem će biti bolje živjeti i koji će poštivati njihovu jedinstvenost.

Popisi lektire za osnovne škole nerijetko se izmjenjuju. Svake godine imamo priliku vidjeti kako se određene knjige miču, određene ostaju unatoč tome što mnogi misle kako nisu primjerena djeci ni vremenu u kojem ona žive. Kao što se tradicije mijenjaju, trebaju se mijenjati, tj. obnavljati i lektirni popisi kako bi bili u skladu s vremenom i običajima unutar kojih djeca žive. S mijenjanjem tradicija dolaze i drugačije vrijednosti, a lektire o vremenu zadruga ostaju u nastavnom planu i programu kao obavezna materija za čitanje. 2003. godine odlučeno je da će o izboru knjiga za školske knjižnice, u kojima su prioritetni lektirni naslovi, umjesto Ministarstva odlučivati škole. To je, naravno, stvorilo sve više nesklada u određivanju jednog fiksnog popisa lektira, ali dalo je slobodu školama da, s obzirom na svoje okruženje, dodijele učenicima obavezne lektirne tekstove koji se bolje uklapaju u njihova već stečena iskustva. Lektirni kanon dječje književnosti je „skup onih djela koji udovoljavaju u danom trenutku pretpostavljenim čitateljskim sposobnostima“ (Hameršak, 2006, str.108). Nažalost, kanon je najčešće podložan dnevnopolitičkim i društvenim zahtjevima. Nerijetko društvo i politika od djece želi napraviti svoje male pijune koji će djelovati po njihovim zahtjevima. Ne poštuju djetetovu slobodu da samo djeluje po svojoj savjesti te da stvara svoj vlastiti smisao u svijetu u kojem živi. Mnoge knjige koje su dio lektirnog kanona nisu primjerene djeci; ne sadrže likove i događaje koje su primjerene njihovim iskustvima te djeca imaju velike probleme u razumijevanju takvih djela što znači da im čitanje postaje napor. Postoje mnoga djela koja su usklađenija sa zahtjevima današnjeg djeteta i koja bi motivirala djecu na razvijanje njihovih čitalačkih sposobnosti (Hameršak, 2006). Zadatak škole jest stvoriti pozitivno ozračje za razvoj učenikovih potencijala, a zadatak učitelja jest voditi učenike kroz kreativni proces; od ideje do realizacije. Svako lektirno djelo zahtijeva drugačiji pristup što podrazumijeva raznovrsnost

problema i aktivnosti koji će učenike potaknuti na bavljenjem različitim idejama te konceptima. „Cilj je ukazati na postupnost istraživanja tih ideja; učenici će zadovoljstvo naći u kreativnom procesu rješavanja zadataka, ali i u konačnoj aktualizaciji svojih ideja“ (Gabelica, Težak, 2017, str. 130).

Korištenjem lektirnih tekstova koji se dotiču djetetovih poznatih iskustava te koncepata koji su im bar djelomično poznati, učitelj učenicima daje priliku za izgradnju vlastitih stavova prema problemima o kojima se govori u tekstu. Načine rješavanja problema s kojima se susretu u tekstu učenici će imati prilike primijeniti i u životu što će ih potaknuti na djelovanje te im pomoći u otkrivanju smislenih načina kojima će doći do željenog cilja.

5.1. Motivacija za čitanje lektirnih djela

Jerkin tvrdi da je „svrha nastave lektire i književnosti uopće umanjena temeljnim ciljem nastave Hrvatskog jezika“ (Jerkin, 2012. str. 115). Sve pozitivne vrijednosti koje književni odgoj nudi zapostavljene su u dokumentu koji navodi da je cilj nastave materinskoga jezika „osposobiti učenika za jezičnu komunikaciju koja im omogućuje ovladavanje sadržajima svih nastavnih predmeta“ (HNOS, 2006, str. 25). HNOS se ne dotiče razvoja čitalačkih navika koji je toliko važan u nastavi materinskoga jezika te se tako izostavlja važna uloga koju ono ima u osobnom razvoju učenika. „Cilj je književnog odgoja i obrazovanja razviti stvaralačkog i kritičkog čitatelja koji će znati razlikovati estetsko od neestetskog“ (Rosandić, 2003, str. 37). Književni odgoj i obrazovanje je gotovo u potpunosti ostavljeno slobodnoj volji učitelja te njihovim profesionalnim kvalitetama. Rad na jezičnim kompetencijama svakog pojedinog učenika jest važno, ali odgajanje učenika za samostalno čitanje i otkrivanje o ljepotama koje pisana riječ može stvoriti jest također esencijalno za učenikov osobni napredak.

„U objašnjenjima plana i programa obično se naglašava da je glavni kriterij u izboru književnog djela umjetnička vrijednost tekstova, međutim, popisi upućuju na to da je umjetničkoj vrijednosti često pretpostavljena ideološka uloga djela u promicanju aktualnih društveno-političkih težnji, ali i drugih književnih i neknjiževnih strujanja i zbog toga se nakon politički prijelomnih trenutaka najčešće mijenjaju i popisi lektire.“ (Gabelica, Težak, 2017, str.18).

Učenike možemo potaknuti na čitanje lektirnih djela samo ako im ponudimo ona djela za koja smatramo da su podobna za dob učenika i vrijeme u kojem žive.

Učiteljeva zadaća je dati učeniku smjernice po kojima će čitati; istaknuti neke važne koncepte kojima će se baviti te, najvažnije od svega, u satima obrade lektirnih djela o svemu detaljno razgovarati. Struktura književnog djela nije toliko važna kao elementi kojima se ono bavi pa bi tako bilo poželjno da se manji udio sata utroši na samu strukturu djela, a više na razgovor u kojem će učenici imati priliku podijeliti svoja iskustva i probleme na koje su naišli pri samom čitanju teksta. Već stečenim spoznajama i povezivanjem učenici mogu doći do rješenja problema s kojima se susreću glavni i sporedni likovi u djelu, dok učitelj u razgovoru treba imati ulogu vodiča koji će ih navoditi na prava pitanja, ne na prave odgovore. Svijest o tome koliko je njihova riječ važna učenike može motivirati na otkrivanje svijeta što se krije u knjigama što je jako važno za razvoj njihovih čitalačkih navika. Učitelj djecu treba potaknuti na vlastitu interpretaciju svijeta o kojem uči ili čita jer ona ne zaslužuju manje od toga. Upoznavanje različitih likova i događaju putem čitanja knjiga rezultira boljim razumijevanjem ostalih ljudi te njihovih akcija i smisla koji im pridaju.

5.2. Poučavanje djece za stvaranje vlastitog smisla

Frankl (1987) ističe da sebstvo nije nešto „jest“, već sebstvo postaje; osoba se razvija i dolazi do spoznaja o svijetu što utječe na njezin unutarnji svijet. Kako se osoba mijenja iznutra ona nastavlja djelovati te tako iznova mijenja ono vanjsko čime možemo zaključiti kako su unutarnji i vanjski svijet pojedinca međusobno zavisni. Kao što svijet mijenja nas, tako i mi imamo priliku promijeniti svijet. Sva ljudska djelovanja ostaju svijetu; nije važno sjeća li se pojedinac svake svoje akcije, ono što već postoji, postojat će i dalje bez obzira na druge. Svako postojanje u svijetu je objektivno te ne ovisi ni o kome; naši životi su prolazni, ali i smisleni.

Učitelj tako ima zadaću pomoći učenicima u nadilaženju problema i osjećaja bespomoćnosti. Svakoga muče određeni problemi, ali važno je shvatiti da te iste brige koja nas muče postoje i izvan nas, ne samo u nama; kao što sve postoji u svijetu bez obzira na nas i nastavit će postojati i kad dođemo do kraja puta. Sve što pojedinac radi ostaje svijetu, svaka akcija i svaka jedinstvena osoba ostaje kao postojanje koje je na svijetu ostavilo svoj trag. Ukazati učenicima na važnost njihovog postojanja jest zadatak svakog dobrog odgajatelja. Esencija odgoja i obrazovanja bavi se pripremanjem djece na samostalan život i njihovim suočavanjem s mogućim krizama. Učenike treba poučiti o mogućnosti rješenja svake

problematične situacije i o svemu što iz nje možemo naučiti što će nam pomoći da postanemo bolji ljudi i bolje razumijemo nedaće ostalih. U svome djelu „Odgoj za razvoj“ Miljević-Riđički i sur. (1999) ističu kako se velik broj mladih ljudi okreće pesimizmu te ne vidi pozitivnu budućnost. Učiteljev zadatak jest naći načine kako bi pomogao učenicima u borbi protiv osjećaja bespomoćnosti i ravnodušnosti te im ukazao na njihove beskrajne mogućnosti kojima mogu izmijeniti svijet kako bi on postao bolje mjesto za život. Svi problemi traže rješenja baš kao što svako pitanje zahtjeva odgovor, a uz učiteljevu pomoć učenici će otkriti načine kojima će doći do istine, ali kako se i s njom nositi. Činjenica je da je svijet pun nepravde i grešaka, ali on ipak nudi mjesto svakom pojedincu koji je voljan to ispraviti te napraviti prvi iskorak ka onom što će omogućiti napredak. Svaki pokušaj da pojedinac smisleno djeluje prema željenom cilju pomaže njegov osobni razvoj te doprinosi promjeni slike svijeta kakvu on želi vidjeti.

5.3. Učitelj kao pomoćnik u duhovnom odrastanju djeteta

Baš kao Parana koji je Iteu pomogao u traženju njegove sreće i pronalaženju vlastitog smisla, tako i učitelj ima zadaću vodiča koji će sigurno voditi učenike i pripremiti ih na „put“ koji ih čeka. Za taj „put“ će najbolje biti pripremljeni ukoliko nauče kritički razmišljati o svijetu i kušnjama koje on stavlja pred pojedinca. Lipman (1987) ističe kako se kritičko mišljenje puno bolje uči dijalogom učitelja i učenika negoli predavanjem. Razgovor je savršeno oruđe svakog učitelja jer će na taj način doći do reakcija učenika na pojedine probleme i započeti proces analiziranja istih u svrhu njihovih rješavanja. Kritičko mišljenje oslanja se na vrednovanje već postojećih obrazaca i ključno je za osobni razvoj pojedinca. Takav tip mišljenja zahtjeva akumuliranje znanja i iskustava koje će osigurati učitelj postavljajući pred učenike raznovrsne odgojno-obrazovne sadržaje s ciljem širenja vidika učenika. Miljević-Riđički i sur. navode kako „znanje, vještine, način razmišljanja i vrijednosti koje djeca stječu tijekom odrastanja utječu ne samo na oblikovanje njihovih života kao pojedinaca, već i na razvitak cjelokupne zajednice u kojoj sudjeluju što nam pomaže uvidjeti kako su odgoj i obrazovanje najvažniji segment svakog društva“ (Miljević-Riđički i sur., 1999, str. 13). Svaki učitelj treba brinuti i o moralnom razvoju svojih učenika te osigurati pozitivno ozračje gdje se svaki učenik osjeća vrijednim te poštuje druge bez obzira na različitosti i osobni sustav vrijednosti. Osiguravanjem duhovnog razvoja djeteta, učitelj nastoji osigurati razvoj ličnosti

učenika te im pružiti odgovore na osnovna životna pitanja koja će im pomoći u snalaženju u svijetu u kojem žive. Također, nastavnik treba osposobiti učenike za samostalno učenje, tj. poučiti ih o načinima dolaženja do potrebnih informacija i kako se njima koristiti. Baš kao psihoterapeut i učitelj mora ostati etički neutralan i s poštovanjem pristupati svakom učeniku jer „samo tako neće prelaziti granice svojih kompetencija namećući drugome vlastiti sustav vrednota ili vlastitu viziju svijeta i života“ (Štengl, 2005, str.30). Učitelj sasvim ozbiljno mora shvatiti učenikovu potrebu za smislom i razumijevanjem svijeta koji ga okružuje. I djeci je baš kao i odraslima važno zadovoljiti svoju potrebu za srećom. Baš kao što je svako dijete jedinstveno, tako će i na svoj vlastiti jedinstveni način doći do sreće. Svako dijete u razredu mora biti svjesno svoje neponovljivosti i osjećati se vrijednim kako bi sa samopouzdanjem djelovalo u svijetu u kojem želi učiniti neke promjene u svrhu postizanja napretka.

„Uvijek će biti razlika u percepciji i emocionalnim potrebama što nas sprječava da svi mislimo isto“ (Haskins, 2006, str. 3). Unatoč činjenici da smo svi različiti, učenike treba odgojiti za međusobno poštivanje jer sreću možemo pronaći samo ako djelujemo zajedno s drugim ljudima i ne stavljamo sebe i svoje potrebe na prvo mjesto. U svome djelu „Učitelj neznalica“ Rancière ističe da ne postoje dvije vrste duha. „Postoji nejednakost u očitovanjima inteligencije, ovisno o većoj ili manjoj energiji koju volja prenosi na inteligenciju kako bi otkrivala i kombinirala nove odnose, no ne postoji hijerarhija intelektualnih sposobnosti“ (Rancière, 2010, str. 38). Svijest da svaki učenik može naučiti određeni sadržaj ovisno o svojoj volji i energiji koju utroši na proces, velik je poticaj za svakog učenika i izgradnju njegovog samopouzdanja. Učenike treba ohrabrivati i pozivati na dokazivanje njihove jedinstvenosti i nadilaženje svojih mogućnosti upravo pomoću volje koja im je dana te koju trebaju iskoristiti kako bi zrelo djelovali i otkrili smisao svoje egzistencije. Upravo zato što je svaki čovjek toliko jedinstven, učenike ne smijemo uspoređivati po sposobnostima, nego njegovati njihov duh i „uzgajati“ volju da se uzdignu iznad svega što već mogu, što jesu, te postanu još sretniji i zadovoljniji ljudi.

ZAKLJUČAK

Suvremeni čovjek danas se suočava s vrlo teškom životnom krizom – krizom vrijednosti. Nemogućnost ostvarivanja vrijednosti ostavlja na pojedinca negativne posljedice te rezultira osjećajem egzistencijalne praznine i nemoći.

„Logoterapijski pogled na osobu kao biće koje uvijek može razvijati svoje potencijale, upućuje nas na to da i djecu i mlade gledamo iz te perspektive, odnosno da ih vidimo kao „osobe u postajanju“, ne uočavajući u njima ne samo ono što oni trenutno jesu, još i ono što mogu postati“ (Velički i Velički, 2018, str. 347).

Važno je ne zaboraviti koliko je značajno postojanje svakog pojedinog čovjeka u ovom svijetu i kako svatko od nas ima svoju ulogu za odigrati. Djelovanjem u vanjskom svijetu osoba sudjeluje u njegovu mijenjanju te ostavlja svoj trag o postojanju – trag koji ostaje i kada pojedinac dođe do kraja puta te kasnije postoji neovisno o njemu. Djelo „Waitapu“ nam govori o veoma hrabrom pojedincu koji je ostavio svoj trag o postojanju svojim odlaskom u pustolovinu o kojoj je sanjao cijeli život. Želja da otkrije svijet koji još nije istražio te da upozna bića koja još nije imao prilike upoznati nagnala ga je da, usprkos svim pravilima, krene van „crte“ čak i po cijenu vlastita života. Taj put van granica koje mu je društvo nametnulo označava njegovo traganje za srećom koju je želio pronaći u novim spoznajama o zemlji koja se krije iza planine u koju gleda cijeli život. Zadatak učitelja je pomagati učenicima u njihovom samoodgoju te ih usmjeravati na važna pitanja o očekivanjima koja život stavlja pred njih. Djelujući van svoga unutarnjeg svijeta pojedinac transformira svoju svijest te stječe nove spoznaje koje su vrlo važne u njegovom daljnjem traganju za ciljem. Čovjekova esencija tiče se njegovog traganja za smislom i objašnjavanjem kušnji koji mu život nameće.

Scheler (1954) ističe da ljudska osoba ne može biti svedena na razum jer su njezine akcije vođene duhom koji žudi za otkrivanjem novoga i nepoznatoga. Svaki učenik će baš kao i Iteo morati naučiti „ploviti na otvorenom moru“ kako bi pronašao krajnji cilj koji će zadovoljiti njegovu potragu za smislom. Odgojeno za samostalno djelovanje u svijetu u kojem živi, dijete će u konačnici biti osposobljeno za rješavanje mogućih problema koje pred njega stavi život te tako svojoj egzistenciji pripisati smisao koji mu je toliko potreban. Lektirna djela mogu nam pomoći u održavanju aktivnosti duha te njegove potrebe za kontinuiranim otkrivanjem novih stvari i prelaženja barijera koje nam postavlja društvo, ali i onih koje postavljamo

sami sebi. Čitanje književnih djela značajno je za odgoj jer pomaže u učenju empatije; djeca upoznaju različite likove i njihove priče te uče suosjećati i povezivati se s istima. Sposobnost da se „stavimo u tuđe cipele“ jedna je od najvrjednijih sposobnosti potrebnih za život koji je ispunjen smislom. Razumijevajući druge bez postavljanja previše pitanja jest jedan od načina na koji nadilazimo sami sebe i tražimo komadiće sebe u drugim ljudima. Nekad je važno usredotočiti se na ono što nas čini jednakima, umjesto na ono što nas čini različitima. Svi smo mi, kao što je Frankl rekao, „bačeni u postojanje“ i trebamo se truditi najbolje što možemo otkriti što život želi od nas i što trebamo biti. Važno je učenike ohrabriti za cjeloživotni proces traženja smisla i istine koliko god ona nekad bila teška i mučna. Neće svačiji život izgledati poput onog u knjigama koje čitaju, ali će ih itekako ono što pročitaju oplemeniti, naučiti o svijetu i o ljepoti koju umjetnost posjeduje te utjesi koju nam ista može ponuditi. Osnaživanjem njihove volje za smislom i želje za stjecanjem novih spoznaja, učenicima će sve biti moguće te će baš kao Iteo i oni otkriti sasvim novi svijet koji čeka upravo na njih i na njihov trag koji će ostaviti iza sebe.

LITERATURA

1. Bašić, S. (2009). Dijete (učenik) kao partner u odgoju: kritičko razmatranje. *Odgojne znanosti*, 11(2 (18)), 27-44.
2. Beyer, B. K. (1987). *Practical strategies for the teaching of thinking*. Allyn and Bacon, Longwood Division, 7 Wells Avenue, Newton, MA 02159.
3. Bežen, A. (2007). Metodički pristup početnom čitanju i pisanju na hrvatskom jeziku. Zagreb: Profil.
4. Blažević, I. (2007). Motivacijski postupci u nastavi lektire. *Školski vjesnik: časopis za pedagošku teoriju i praksu*, 56(1.-2.), 91-100.
5. Camus, A. (1998). *Mit o Sizifu*. Zagreb: Matica hrvatska.
6. Crnković, M., & Težak, D. (2002). *Povijest hrvatske dječje književnosti: od početaka do 1955. godine*. Zagreb: Znanje.
7. Čudina-Obradović, M. (2004). *Kad kraljevna piše kraljeviću*. Zagreb: Pučko otvoreno učilište Korak po korak.
8. Ćurko, B., & Kragić, I. (2009). Igra—put k multidimenzioniranom mišljenju. Na tragu filozofije za djecu. *Filozofska istraživanja*, 29(2), 303-310.
9. Frankl, V. E., Berghofer, R., & Kulenović, M. (1987). *Nečujan vapaj za smislom*. Zagreb: Naprijed.
10. Frankl, V. E., (2001). *Logoterapia. Medicina dell'anima*. Milano: Gribaudi.
11. Freire, P. (1996). *Pedagogy of the oppressed (revised)*. New York: Continuum.
12. Gabelica, M., & Težak, D. (2017). *Kreativni pristup lektiri*. Zagreb: Sveučilište u Zagrebu, Učiteljski fakultet.
13. Halpern, D. F. (2013). *Thought and knowledge: An introduction to critical thinking*. New York: Psychology Press.
14. Hameršak, M. (2006). Osnovnoškolska lektira između kanona i popisa, institucija i ideologija. *Narodna umjetnost-Hrvatski časopis za etnologiju i folkloristiku*, 43(2), 95-115.
15. Haskins, G. R. (2006). A practical guide to critical thinking. *Skeptic Magazine*.

16. Horvat, J., (1995). *Molitva prije plovidbe*. Zagreb: Mozaik knjiga.
17. Horvat, J., (2003). *Waitapu*. Zagreb: Neretva.
18. Jerkin, C. (2012). Lektira našeg doba. *Život i škola: časopis za teoriju i praksu odgoja i obrazovanja*, 58(27), 113-132.
19. Jung, C. G. (1916). The structure of the unconscious. *Collected works*, 7.
20. Kajić, R. (1981). *Roman u sustavu problemske nastave*. Zagreb: Školska knjiga.
21. Lipman, M. (1987). Critical thinking: What can it be?. *Analytic Teaching*, 8(1).
22. Lulić, I., & Cvikić, L. (2014, January). Teachers attitude about the function of mandatory reading in Croatian language classes. In *14. dani Mate Demarina-Suvremeni izazovi teorije i prakse odgoja i obrazovanja*.
23. Miliša, Z., Dević, J., & Perić, I. (2015). Kriza vrijednosti kao kriza odgoja. *Mostariensia: časopis za humanističke znanosti*, 19(2), 7-20.
24. Miliša, Z., & Ćurko, B. (2010). Odgoj za kritičko mišljenje i medijska manipulacija. *MediAnali: međunarodni znanstveni časopis za pitanja medija, novinarstva, masovnog komuniciranja i odnosa s javnostima*, 4(7), 57-72.
25. Miljević-Riđički, R., & Maleš, D. (1999). *Odgoj za razvoj*. Zagreb: NAKLADA SLAP i Unicef.
26. Nikić, M. (2003). Logoterapija i vjera u učenju Viktora E. Frankla. *Nova prisutnost: časopis za intelektualna i duhovna pitanja*, 1(2), 267-274.
27. Pavličević-Franić, D. (2005). *Komunikacijom do gramatike: razvoj komunikacijske kompetencije u ranome razdoblju usvajanja jezika*. Zagreb: Alfa.
28. Polić, M (2007). *Činjenice i vrijednosti*. Zagreb: Hrvatsko filozofsko društvo – Biblioteka filozofska istraživanja
29. Puljić, Ž., (2005). Franklova logoterapija: liječenje smislom. Društvena istraživanja, Zagreb, god. XIV (2005), br. 4 – 5, str. 78-79.
30. Rijavec, M. (2015). Should happiness be taught in school. *Croatian Journal of Education*, 17(1), 229-240.

31. Radionov, T. (2017). Smisao života i patnje promatran kroz katoličko–teološku i psihološko–logoterapijsku perspektivu. *Obnovljeni život: časopis za filozofiju i religijske znanosti*, 72(4.), 517-528.
32. Rancière, J. (2010). Učitelj neznalica. *Pet lekcija iz intelektualne emancipacije*. Zagreb: Multimedijalni institut.
33. Rosandić, D., (1986). *Metodika književnoga odgoja*. Zagreb: Školska knjiga.
34. Rosandić, D. (2003). *Kurikuluski metodički obzori: prinosi metodici hrvatskoga jezika i književnosti*. Zagreb: Školske Novine.
35. Rosandić, D. (2005). *Hrvatsko školstvo u okružju politike*. Zagreb: Školska Knjiga.
36. Scheler, M., (1954). *Der Formalismus in der Ethik und die materiale Wertethik*. Bern: Francke.
37. Silov, M., (2007). Odgoj i teorija smisla. *Odgojne znanosti*, 9(1 (13)), 75-90.
38. Solar, M., (1994). *Teorija književnosti*. Zagreb: Školska knjiga.
39. Šešić, B. (1977). *Čovek, smisao i besmisao: dijalektika smisla i besmisla*. Beograd: Rad.
40. Štengl, I. (2005). ODGAJANJE SENZIBILNOSTI ZA PITANJE SMISLA. Doprinos misli V.E. Frankla smjernicama odgajanju. *Metodički ogledi: časopis za filozofiju odgoja*, 12(1), 25-54.
41. Temple, C., Meredith, K., & Steele, J. (1997). How children learn: A statement of first principles. *Geneva, NJ: Reading & Writing for Critical Thinking Project*.
42. Urbanc, K., & Kletečki Radović, M. (2007). Aktivno učenje i kritičko mišljenje u kontekstu supervizijskog, edukacijskog i pomažućeg odnosa. *Ljetopis socijalnog rada*, 14(2), 355-366.
43. Velički, V., & Velički, D. (2018). Logoterapija u odgoju i obrazovanju–terminološko određenje i sadržajne smjernice. *Nova prisutnost: časopis za intelektualna i duhovna pitanja*, 16(2), 333-347.

44. Vidović, B. (2018). Logoterapija i savjest Uloga savjesti u čovjekovoj potrazi za smislom. In *International scientific-theological symposium* (Vol. 16, No. 1, pp. 189-211).

IZJAVA O SAMOSTALNOJ IZRADI RADA

Izjavljujem da sam ja, Martina Basar, studentica Učiteljskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, samostalno napisala diplomski rad na temu *Lektira kao pomoć u traženju smisla (na primjeru djela „Waitapu“ Jože Horvata)* pod vodstvom mentorice doc. dr. sc. Vladimire Velički.

U Zagrebu, 10. srpnja, 2019.

Martina Basar
